

Dit ben ik... Zie jij mij?!

Een onderzoek naar zelfbeeldontwikkeling in groep 3

Martine van der Steen

martine.vandersteen@student.fontys.nl

2092324

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Eindhoven

Leerroute: Gespecialiseerd Leerkracht

Begeleid door: Ilonka van der Sommen MA

Juni 2012

Inhoudsopgave

Titelpagina.....	1
Inhoudsopgave.....	2
Samenvatting.....	3
Inleiding.....	5
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling.....	8
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.....	10
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie.....	15
Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten.....	18
Hoofdstuk 5: Conclusies.....	21
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek.....	25
Nawoord.....	28
Literatuurlijst.....	29
Bijlagen.....	32
Zelfbeeldinterviews peergroup.....	33
Zelfbeeldvragenlijsten peergroup.....	38
Volledige beschrijving uitgevoerde activiteiten.....	53
Volledige evaluatie uitgevoerde activiteiten.....	55
Complimentenbladen.....	63
Tekeningen van jezelf.....	66

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op het ondersteunen van de zelfbeeldontwikkeling van leerlingen uit groep 3, door middel van het inzetten van specifieke activiteiten in de klas. Er wordt uitgegaan van een ondersteuning op pedagogisch gebied.

De centrale vraagstelling van het onderzoek is als volgt:

Op welke manier kan ik als leerkracht, door het inzetten van activiteiten in de klas, de zelfbeeldontwikkeling van leerlingen in groep 3 ondersteunen op pedagogisch gebied?

In dit onderzoek wordt gesproken over een zelfbeeld. Een persoon kan een reëel of een niet reëel zelfbeeld hebben. Juist omdat een zelfbeeld bepaalt hoe je je gedraagt, is het belangrijk dat je zelfbeeld klopt. De kern van een reëel zelfbeeld, is dat je weet waar je goed en minder goed in bent en dat je zowel je positieve als negatieve kanten reëel kunt inschatten (Diekstra, 2008). Een zelfbeeld dat klopt wil dus zeggen dat je zelfbeeld overeenkomt met hoe je bent.

Bij een negatief zelfbeeld beoordeel je 'jezelf' als negatief; je veroordeelt jezelf bijvoorbeeld op grond van gemaakte fouten. Wanneer je dit als gewoonte blijft doen, blijf je leven met een negatief zelfbeeld en hierdoor ook in een subtiele vaak onbewuste negativiteit (de Neef, 2010).

In dit onderzoek wordt ook gewerkt met een peergroup. Een peergroup bepaalt de normen en de standaard van denken en handelen die door de leden van de groep worden nagestreefd. Die groep bepaalt bovendien de attitudes, opinies en opvattingen waarvan zij verwacht dat die door haar leden worden geaccepteerd. Iedere peergroup heeft zijn eigen dynamiek, zoals regels voor groepsgedrag, normen en waarden (Morrish, 2009).

Met behulp van een actieonderzoek als onderzoeksmethode (Harinck, 2009) is het effect van het inzetten van de activiteiten in de klas gemeten. De peergroup is hierbij de spiegel van de gehele klas. De peergroup bestaat uit 5, willekeurig gekozen, leerlingen uit groep 3. De leden zijn zo gekozen dat het een reële afspiegeling van de klas is. Door middel van een vragenlijst is gemeten of de activiteiten die ingezet zijn, een positief effect hebben gehad op het zelfbeeld van de leden van de peergroup.

Vanuit de theorie is gekeken naar de zelfbeeldontwikkeling bij kinderen en hoe deze verloopt. Ook heb ik onderzoek gedaan naar wat een leerkracht kan doen om de zelfbeeldontwikkeling bij kinderen te ondersteunen en welke leerkrachtvaardigheden dan van belang zijn. Als laatste is het begrip 'peergroup' onderzocht en gekeken naar hoe dat deze ingezet kon worden in dit onderzoek.

De conclusie van dit onderzoek is dat het inzetten van activiteiten in de klas de zelfbeeldontwikkeling van de leerlingen positief ondersteunt. Dit is duidelijk terug te zien bij de leden van de peergroup. Maar ook de andere leerlingen uit groep 3 laten een positieve ontwikkeling zien. Niet alleen de leerlingen met een niet-reëel zelfbeeld, maar ook de leerlingen die over een reëel zelfbeeld beschikken. Zij leren juist weer om een klasgenoot te ondersteunen in zijn ontwikkeling en de ander in te laten zien waar hij of zij goed in is.

Om de, met dit onderzoek, ingezette lijn voor aandacht rondom zelfbeeldontwikkeling op de onderzoeksschool door te zetten, worden in dit rapport een aantal aanbevelingen voor de onderzoeksschool gedaan. Door het opvolgen van deze aanwijzingen verwacht de onderzoeker dat de resultaten bij zowel zelfbeeldontwikkeling als sociaal-emotionele ontwikkeling zullen verbeteren.

Inleiding

Dit meesterstuk is geschreven ter afronding van de Master SEN, richting Gespecialiseerd Leerkracht. Na mijn afstuderen aan de Pabo in Veghel in juni 2011, heb ik de keuze gemaakt om door te studeren. Niet alleen omdat er weinig werk was in het onderwijs, maar ook om mijn eigen professionaliteit uit te breiden. Ik had na de Pabo het idee dat ik (nog) niet genoeg bekwaam was om te functioneren binnen het onderwijs. Ik vond dat ik vooral tekort schoot op het gebied van speciale onderwijsbehoeften en het begeleiden van speciale leerlingen. Met het oog op de toekomst met ondermeer invoering van het Passend Onderwijs, wilde ik meer kennis vergaren over het vormgeven van speciale zorg in de klas. Vandaar dat ik de keuze heb gemaakt om door te studeren. De richting Gespecialiseerd Leerkracht heeft mij deze benodigde kennis gebracht. Ik sta nu aan het eind van mijn studie en voel me een stuk zelfverzekerder en bekwaamer als het gaat om het aanbieden van speciale onderwijszorg. Het onderwijs is en blijft een lerende sector, dus ik zal aan mijn professionaliteit moeten blijven werken. Toch ben ik van mening dat deze opleiding mij een stevige basis heeft meegegeven, om mij verder te ontwikkelen de komende jaren.

Ik voer mijn onderzoek uit op basisschool Petrus en Paulus. Basisschool Petrus en Paulus is een kleine katholieke school, gevestigd in het kerkdorp Eerde. Vorig schooljaar heb ik hier mijn afstudeerstage in het kader van de PABO gedaan én succesvol afgerond. Ik kreeg daar een eigen klas van 15 kinderen, groep 7. Een leuke groep, waarin een fijne werksfeer hing. In dit klasje heb ik mijzelf echt kunnen ontwikkelen tot een leerkracht. Het was een prettig jaar waarin ik mezelf echt deel van het team heb gevoeld. De keuze om op deze school mijn masterstudie vorm te geven was dan ook zo gemaakt. Dit schooljaar ben ik groepsleerkracht in groep 3. Een klas met 19, veel jonge, leerlingen. Het is erg prettig om deze klas 2 dagen 'voor mezelf te hebben'. Ik heb zo kunnen werken aan mijn handelen in de klas en het vormgeven van mijn ideale onderwijssituatie. De richting Gespecialiseerd Leerkracht richt zich vooral op het vormgeven van speciale onderwijsbehoeften in de groep. Ik heb dit veelvuldig kunnen 'oefenen' in dit jaar.

Wat ik na een aantal weken opmerkte, was dat ik inhoudsvolle gesprekken met de kinderen kon voeren. Zo heb ik bijvoorbeeld in een van de eerste weken een kringactiviteit gedaan rondom het

thema 'dood'. Dit is een heftig onderwerp, maar ik heb hierover een ontzettend fijn gesprek gehad met de kinderen. Omdat ik graag méér wilde met gesprekken met kinderen en het werken aan de persoonlijkheid van kinderen, heb ik onderzocht wat ik hiermee zou kunnen doen. Uiteindelijk ben ik uitgekomen op het onderwerp 'zelfbeeldontwikkeling'.

Ik heb voor het onderwerp zelfbeeldontwikkeling gekozen, omdat ik dit jaar gemerkt heb dat dit heel erg speelt in groep 3. Dit is natuurlijk niet alleen op mijn school zo, maar is in elke groep 3 terug te zien en te lezen in de literatuur (Vinck, 2007). Natuurlijk speelt de ontwikkeling van het zelfbeeld zich niet alleen af in groep 3. Ik heb dit leerjaar gekozen, omdat mijn praktijksituatie daar nu op gericht is.

Groep 3 is een jaar waarin veel gebeurt, op het gebied van leertaken en op het gebied van persoonlijke ontwikkeling. De kinderen moeten ineens van vooral spelende taken overstappen naar lerende taken. Leren lezen, rekenen en schrijven zijn speerpunten in groep 3. Ik heb vooral in het begin van het schooljaar gemerkt dat de kinderen hier heel erg aan moeten wennen. Ze gaven bijvoorbeeld aan dat ze nog even wat langer wilden buitenspelen. Dit is ook niet zo gek, het is een hele omslag van de kleuterklas naar groep 3 (Boes, 2005).

Ook persoonlijk verandert er veel bij een kind. Het gaat steeds meer abstracter denken en het leert dat het een eigen persoon is. Om deze uitspraak verder toe te lichten, heb ik de theorie achter persoonlijkheidsontwikkeling van Erikson bestudeerd (Feldman, 2011).

Omdat ik het belangrijk vind dat kinderen ook op school in deze ontwikkeling worden ondersteund, heb ik dit onderzoek hierop gericht.

Door met de kinderen te werken aan hun zelfbeeld: 'wie ben ik, waar sta ik voor, wat vind ik belangrijk'; hoop ik ze een basis mee te geven voor hun verdere basisschooltijd en ze voor te bereiden op deelname aan de maatschappij.

Bij mijn onderzoek zijn een aantal partijen betrokken. Ik noem hier: mijn onderzoeksbegeleidster, mijn mede-studenten, de leerlingen uit groep 3, mijn LOL-groep en ikzelf als onderzoeker.

Ik wil met dit meesterstuk bereiken dat ik kennis heb van de ontwikkeling van het zelfbeeld bij kinderen uit groep 3. Deze kennis kan ik in mijn hele verdere onderwijs carrière gebruiken.

Misschien niet altijd in een groep 3, maar ik kan mijn kennis dan vertalen naar andere situaties.

Verder wil ik bereiken dat ik de kinderen uit mijn klas optimaal ondersteun in hun

zelfbeeldontwikkeling en dat ze hierbij zelfvertrouwen ontwikkelen. Dit verwacht ik te bereiken door de activiteiten die ik in mijn klas ga ondernemen.

De relevantie van mijn meesterstuk is zeer hoog. De ontwikkeling van het zelfbeeld is iets wat heel erg speelt bij leerlingen uit groep 3. Kinderen komen elke keer in deze groep en zullen elke keer moeten wennen aan de nieuwe situatie in groep 3. Natuurlijk bestaat deze periode van wennen ook als ze naar groep 4 gaan. Maar omdat de overgang van groep 2 naar groep 3 zo groot is, is dit ontwikkelingsaspect anders (Boes, 2005). Vandaar dat het voor mijzelf én voor mijn praktijk erg relevant is.

Ik kan de kennis en vaardigheden die ik nu leer, blijven toepassen. Ik wil dit ook uitdragen naar mijn collega's. De theorie die ten grondslag ligt aan zelfbeeldontwikkeling heeft een grote waarde voor het onderwijs. Door deze literatuur te bestuderen, hoop ik mijn kennis over deze ontwikkeling uit te breiden. Ook deze kennis zal ik weer delen met collega's en andere personen, zoals ouders.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

Ik heb in mijn schoolcontext gemerkt, dat het heel belangrijk is dat (jonge) kinderen optimaal worden ondersteund in hun zelfbeeldontwikkeling. Dit blijkt ook uit de verschillende literatuur (Kohnstamm, 1993) en (Allodi, 2000). Je wilt, als leerkracht en als ouder, voorkomen dat kinderen niet lekker in hun vel zitten. Kleine situaties kunnen natuurlijk altijd voorvallen, maar over het algemeen wil je dat een kind zich prettig voelt. Een essentieel onderdeel hiervan is het zelfbeeld; hoe denkt een kind over zichzelf (van der Meulen, 1993)?

De aanleiding voor de keuze van dit onderwerp, is dat ik het belangrijk vind dat kinderen op een positieve manier naar zichzelf kunnen kijken. Zelf probeer ik om de positieve kant van een situatie in te zien. Dit geeft mij heel veel voldoening. Door situaties vanuit een positieve kant te bekijken, ga je vaak heel anders met een situatie om. Dit heb ik gemerkt uit mijn eigen ervaringen. Je bent niet zo snel geneigd om iets op te geven of je begint vaak sneller aan een nieuwe uitdaging. Deze manier van reageren op situaties heeft mij al veel waardevolle momenten in het leven gegeven. Aan de keuze voor het onderwerp van dit meesterstuk zit dus ook een persoonlijk motief. Ik weet dat het positief kijken naar situaties afhankelijk is van twee dingen: je persoonlijkheid en je zelfbeeld (van der Meulen, 2009). Aan persoonlijkheid kan ik niks veranderen, aan zelfbeeld wel.

Ik ben hierbij tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

Op welke manier kan ik als leerkracht, door het inzetten van activiteiten in de klas, de zelfbeeldontwikkeling van leerlingen in groep 3 ondersteunen op pedagogisch gebied?

Om antwoord te krijgen op deze vraag, stel ik mezelf hierbij de volgende deelvragen:

1. Hoe kijken de leerlingen in mijn klas nu naar zichzelf?
2. Wat wordt er van mij als leerkracht verwacht als ik mijn leerlingen wil ondersteunen in hun zelfbeeldontwikkeling?
3. Welke activiteiten op het gebied van zelfbeeldontwikkeling kan ik uitvoeren in mijn klas?

Door met deze onderzoeksvragen aan de slag te gaan wil ik, door middel van activiteiten in de klas, de leerlingen uit mijn klas zo optimaal mogelijk ondersteunen in hun zelfbeeldontwikkeling. De activiteiten die ik ga uitvoeren zijn verderop in dit meesterstuk terug te vinden. Hiermee wil ik bereiken dat de leerlingen positiever naar zichzelf kijken en zichzelf leren waarderen. Dit is een ontwikkelingstaak die elk kind heeft (Feldman, 2011). In groep 3 wordt een beroep gedaan op deze ontwikkelingstaak, omdat hier de grote overgang plaatsvindt van groep 2 naar groep 3.

De kinderen uit mijn klas hebben in het afgelopen jaar te maken gehad met deze grote veranderingen. Het vraagt veel van een kind om hier juist mee om te gaan. Op mijn school en in mijn klas heeft dit weinig prioriteit. We werken met een methode voor sociaal-emotionele vorming, maar hier komen veel verschillende onderwerpen aan bod. Ik ben van mening dat een stukje ondersteuning bij de ontwikkeling van het zelfbeeld erg belangrijk is. Dit komt nu nog te weinig aan bod in het huidige curriculum. Ondersteuning bij de ontwikkeling van het zelfbeeld is niet alleen belangrijk in groep 3, maar eigenlijk de gehele schoolloopbaan van een kind. De gewenste situatie is dan ook dat er in mijn klas, en op mijn school, meer aandacht is voor ondersteuning in de zelfbeeldontwikkeling van kinderen. Dit zou kunnen zijn in de vorm van een doorgaande lijn op school.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk behandel ik de termen uit mijn deel- en onderzoeksvraag, om een beeld te vormen van wat zelfbeeld inhoudt en hoe de ontwikkeling hiervan verloopt.

2.1: Wat is een zelfbeeld?

In de theorie wordt de term 'zelfbeeld' als volgt beschreven: een beeld dat iemand van zichzelf heeft en hoe je je daarnaar gedraagt (Vinck, 2008).

Juist omdat een zelfbeeld bepaalt hoe je je gedraagt, is het belangrijk dat je zelfbeeld klopt. De kern van een reëel zelfbeeld is dat je weet waar je goed en minder goed in bent en dat je zowel je positieve als negatieve kanten reëel kunt inschatten (Diekstra, 2008). Een zelfbeeld dat klopt wil dus zeggen dat je zelfbeeld overeenkomt met hoe je bent.

Bij een negatief zelfbeeld beoordeel je 'jezelf' als negatief; je veroordeelt jezelf bijvoorbeeld op grond van gemaakte fouten. Wanneer je dit als gewoonte blijft doen, blijf je leven met een negatief zelfbeeld en hierdoor ook in een subtiele vaak onbewuste negativiteit (de Neef, 2010). Vaak ligt de oorzaak van een negatief zelfbeeld in veelvuldige, of sterke afkeuring door ouders, leerkrachten, broers, zussen. Ook pesterijen op school kunnen een oorzaak zijn. Anderen laten je dan geloven dat er iets mis met je is (Vinck, 2008).

Wanneer je dit als gewoonte blijft doen, blijf je leven met een negatief zelfbeeld en hierdoor ook in een subtiele vaak onbewuste negativiteit (de Neef, 2010).

2.2: Hoe ontstaat een zelfbeeld?

Een zelfbeeld zit in je hoofd en ontstaat door gebeurtenissen die je hebt meegemaakt, door wat anderen over je zeggen of door wat je doet.

Bij een minder sterk zelfbeeld dringt positieve informatie uit de omgeving niet door. Een persoon met een reëel zelfbeeld kan zijn negatieve en positieve kanten tegen elkaar wegzetten (van der Meulen, 2009).

Er zijn veel verschillende theorieën over de persoonlijkheidsontwikkeling. Zoals in de inleiding staat beschreven is er in dit meesterstuk voor gekozen om de persoonlijkheidsontwikkeling te

beschrijven vanuit het model van Erikson (Feldman, 2011). In het model van Erikson is de persoonlijkheidsontwikkeling beschreven vanuit verschillende stadia.

In elk stadium moet een kind een bepaald ontwikkelingsconflict doorlopen om zich vervolgens verder te kunnen ontwikkelen. De persoonlijkheid wordt voor een groot deel bepaald door hoe de stadia worden doorlopen. De nadruk van het model van Erikson ligt op de persoonlijkheidsontwikkeling in interactie met de omgeving.

Over het algemeen groeit de eigenwaarde van de meeste kinderen in de schooltijd, met een kortstondige terugval rond hun twaalfde. Hoewel er waarschijnlijk verschillende redenen voor die terugval zijn, lijkt hij vooral het gevolg van de overstap naar een andere school die meestal rond deze leeftijd plaatsvindt. Leerlingen die de basisschool verlaten en aan de middelbare school beginnen hebben minder eigenwaarde. Daarna neemt hun eigenwaarde geleidelijk weer toe (Eccles et al., 2011; Twenge & Campbell, 2012).

Kinderen die chronisch weinig eigenwaarde bezitten krijgen het in de fase rond hun twaalfde levensjaar zwaar, onder andere omdat ze verstrikt raken in een cyclus van mislukkingen die steeds moeilijker te doorbreken is.

Kinderen zien zichzelf niet puur in termen van objectieve fysieke en psychische eigenschappen; ze vellen ook oordelen over zichzelf. Eigenwaarde is de algemene en specifieke positieve en negatieve manier waarop kinderen tegen zichzelf aankijken. Het zelfbeeld bestaat uit opvattingen over en percepties van het ik, in tegenstelling tot eigenwaarde, welke meer emotioneel georiënteerd is (Baumeister, 2009; Davids-Kean & Sandler, 2010).

De eigenwaarde van een kind maakt in de basisschooltijd een belangrijke ontwikkeling door. Kinderen beginnen zich steeds meer te vergelijken met anderen. Tegelijkertijd kijken ze hoe hun prestaties zich verhouden tot de normen van de maatschappij. Daarnaast ontwikkelen ze steeds meer hun eigen innerlijke maatstaven voor succes en houden ze bij hoe ze in vergelijking daarmee presteren.

Één van de ontwikkelingen die basisschoolkinderen doormaken is de groeiende differentiatie van hun eigenwaarde. Op zevenjarige leeftijd hebben de meeste kinderen een globaal, ongedifferentieerd beeld van zichzelf. Als hun eigenwaarde over het algemeen positief is, gaan ze ervan uit dat ze in alles relatief goed zijn. En als hun eigenwaarde negatief is, gaan ze ervan uit dat ze in de meeste dingen niet goed zijn (Marsh & Shavelson, 2010; Harter 2008). Volgens Prins

(2011) wordt de eigenwaarde en het zelfbeeld bij kinderen die de basisschoolleeftijd bereiken gedifferentieerd: op sommige vlakken is hun eigenwaarde groter dan op andere.

2.3: Peergroup.

Een peer is een gelijkwaardige persoon, in de zin van een leeftijdsgenoot, waarmee men optrekt. Denk hierbij aan een klasgenoot of persoon die hetzelfde beroep uitoefent en waarmee men samenwerkt in een niet-hiërarchische relatie. Een peergroup is een groep die bestaat uit gelijkwaardige personen.

Een peergroup bepaalt de normen en de standaard van denken en handelen die door de leden van de groep worden nagestreefd. Die groep bepaalt bovendien de attitudes, opinies en opvattingen waarvan zij verwacht dat die door haar leden worden geaccepteerd. Iedere peergroup heeft zijn eigen dynamiek, zoals regels voor groepsgedrag, normen en waarden. (Morrish, 2009).

Hoewel de peergroup erg belangrijk is voor jonge mensen, de klas als zodanig reikt verder. Het is de ontmoetingsplaats voor de peergroup als geheel, de leerkracht, de individuele leerlingen en het leerplan. Het lesgeven in klassenverband wordt mede bepaald door de relatiepatronen tussen de leerlingen onderling en die tussen de leerkracht en de leerlingen. Onderwijzen en leren zijn complementaire handelingen en de betrokkenheid van leerlingen bij het onderwijsleerproces krijgt dus mede vorm en inhoud als gevolg van intermenselijke processen (van Mossevelde, 2012).

In het onderzoek van Driessen (2007), las ik dat iedere leerling een beeld van zichzelf én van zijn medeleerlingen in de klas heeft. Dat beeld bepaalt of de betreffende leerling zich thuis voelt in die klas en tevens zijn houding tegenover de schoolse leerstof. Bovendien vindt het leren plaats in interactie met anderen - de medeleerlingen en de leerkracht. De leerlingen hebben elkaar steeds nodig en zijn dus wederzijds afhankelijk.

Het constructief vormgeven van die wederzijdse afhankelijkheid kan de betrokkenheid van leerlingen bij de leeractiviteiten bevorderen. Het is voor leerkrachten een belangrijk instrument voor het sturen van het groepsvormingproces in een klas. Hoe meer een klas optreedt als groep of als zodanig wordt behandeld door anderen, des te groter zal de wederzijdse afhankelijkheid,

de onderlinge interactie en de wederzijdse beïnvloeding zijn. Veiligheid en duidelijkheid zijn voorwaarden voor een positief ingesteld groepsvormingsproces in de klas.

2.4: Wat wordt er van mij als leerkracht verwacht als ik mijn leerlingen wil ondersteunen in hun zelfbeeldontwikkeling?

Tijdens de gehele schoolloopbaan loopt het kind de kans dat het zelfbeeld gevormd wordt door negatieve ervaringen. Het zelfbeeld van een kind wordt, naarmate het kind ouder wordt, steeds meer gevormd door de invloed en mening van anderen. Vaak zijn dit personen die belangrijk worden geacht door het kind. Hierbij kun je denken aan ouders en leerkrachten.

Een leerkracht heeft dus veel invloed op het zelfbeeld van een kind. De Munter (2002) geeft als reden daarvoor de feedback die de leerkracht geeft en zijn verwachtingen ten aanzien van de leerling. Volgens Lawrence (2006) is het echter de leerkracht die waarde toekent aan het falen van de leerling. Wanneer kinderen worden uitgedaagd te leren van hun fouten, heeft dit weinig invloed op het zelfbeeld. Maar wanneer het kind veelvuldig wordt aangevallen op het niet halen van, door anderen vastgestelde normen, kan een negatief zelfbeeld het gevolg zijn. Door de manier waarop de leerkracht omgaat met de leerling, leert het wat het kan en of het erbij hoort. Wanneer een kind veelvuldig afkeurende opmerkingen over zijn prestaties en gedrag te horen krijgt, gaat het geloven dat het niets goed kan doen. Het zelfbeeld wordt negatiever (Bongaards & Sas, 2000). Bongaards en Sas pleiten daarom voor een positieve interactiestijl waarbij de leerling positief en oplossingsgericht aangesproken wordt.

Zoals eerder aangegeven is, heeft de leerkracht invloed op de ontwikkeling van de leerling (Bongaards & Sas, 2000). Het is daarom zijn taak te proberen deze invloed in te zetten om het zelfbeeld van de leerling positief te beïnvloeden. Lawrence (2006) noemt enkele leerkrachtvaardigheden die een leerkracht helpen bij deze taak. Ik heb deze leerkrachtvaardigheden vertaald naar onderstaande lijst:

- ▶ Acceptatie: de leerling accepteren zoals hij is. Door ik-boodschappen te gebruiken laat je de leerling merken dat je hem niet veroordeelt
- ▶ Echtheid: spontaan zijn in sociale relaties zonder afwerend te zijn. Een echt persoon zijn zonder je te verstoppen achter een professioneel masker. Vaak lukt dit alleen als de leerkracht zelf ook een positief zelfbeeld heeft

- ▶ Empathie: het je kunnen inleven in ervaringen en gevoelens van een ander, zo kun je je ook in de leerling verplaatsen. Dit kun je oefenen door actief te gaan luisteren naar gevoelens achter iemands woorden en deze gevoelens in gesprekken te checken.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

Ik ga met de leerlingen uit mijn klas werken aan hun zelfbeeld en de ontwikkeling hiervan positief stimuleren. De totale doelgroep waar onderzoekers iets van willen weten heet de populatie. Maar onderzoekers richten zich zelden op de hele populatie. Meestal beperken ze zich tot een deelgroep, de onderzoeksgroep (Harinck, 2009). Ik ga 5 leerlingen extra begeleiden en observeren. Dit is dus mijn onderzoeksgroep, eerder benoemd als de 'peergroup'. Ik heb ervoor gekozen om te werken met een peergroup, omdat de gehele groep te groot zou zijn. Ik zou de effectiviteit van mijn onderzoek dan niet kunnen waarborgen.

Het werken met de peergroup behelst verschillende activiteiten. Ik begin met een individuele vragenlijst en een individueel gesprek vóór aanvang van de activiteiten. Daarna gaan de leerlingen een paar weken werken met verschillende activiteiten die het zelfbeeld bij kinderen moeten ondersteunen. Aan het eind van dit proces laat ik het groepje weer dezelfde vragenlijst invullen en voer ik eenzelfde gesprek met ze. De data die ik hieruit verkrijg, ga ik met elkaar vergelijken. Het beoogde effect van de activiteiten is dat de leerlingen na de activiteiten zichzelf positiever beoordelen. Het kan zijn dat er geen verschil is te zien in de data, maar wel aan het kind persoonlijk. Denk bijvoorbeeld aan meer zelfvertrouwen bij een moeilijk werkje.

Ik heb ervoor gekozen om kwalitatief actieonderzoek te doen. De omschrijving van kwalitatief onderzoek is als volgt (Baarda, Goede & Teunissen, 2001):

Onderzoek waarbij je overwegend gebruik maakt van gegevens van kwalitatieve aard en dat als doel heeft onderzoeksproblemen in of van situaties, gebeurtenissen en personen te beschrijven en te interpreteren.

Actieonderzoek is bij uitstek geschikt voor professionals die in de praktijk werken en aspecten van hun eigen werk willen verbeteren. Ponte (2003) karakteriseert actieonderzoek voor de onderwijssituatie als volgt:

Actieonderzoek is onderzoek dat gericht is op het eigen handelen van de leraar en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt.

Ik ga dit kwalitatief actieonderzoek uitvoeren met behulp van de vragenlijst voor de peergroup, mijn observaties en ervaringen met de activiteiten en de ervaringen van kinderen met de activiteiten. Dit laatste ga ik verkrijgen door korte individuele gesprekjes.

Bij mijn onderzoek zijn de volgende personen betrokken: groep 3 van de onderzoeksschool met daarbinnen de peergroup en ikzelf als leerkracht en onderzoeker. Mijn groep bestaat uit 19 leerlingen, 10 meisjes en 9 jongens. Zij volgen regulier primair onderwijs en de leeftijd van de kinderen ligt tussen de 6-8 jaar.

De deelvraag 'Hoe kijken de leerlingen uit mijn klas nu naar zichzelf?' wordt beantwoord door gebruik te maken van een vragenlijst en een interview. De peergroup waar ik mee werk is de afspiegeling van de gehele klas. De peergroup bestaat uit 5 leerlingen uit mijn klas en heeft een gevarieerde samenstelling. Ik kies voor 2 jongens en 3 meisjes. Deze leerlingen hebben allemaal hun eigen zelfbeeld, de ene wat hoger dan de andere. Dit gegeven komt voort uit mijn eigen beeld van de leerlingen. Door een gevarieerde groep te pakken, hoop ik ook extra effect te zien na uitvoering van de activiteiten.

Ik zal gebruik maken van twee formulieren. Allereerst een interview, welk ik met de kinderen individueel zal afnemen in de vorm van een gesprek. Vervolgens een vragenlijst, deze neem ik af in de peergroup op hetzelfde moment. De kinderen moeten in dit document zichzelf schalen op een aantal stellingen. De twee gebruikte documenten zijn opgenomen als bijlage I en II. Omdat ik inzicht wil krijgen of mijn activiteiten invloed hebben op het zelfbeeld van de kinderen uit mijn klas, heb ik ervoor gekozen om dit te onderzoeken via een vragenlijst en een interview met de leden van de peergroup. Door een combinatie te maken van harde gegevens uit de vragenlijst en een interview belicht ik de opbrengst van twee kanten.

De onderzoeksmiddelen en instrumenten heb ik vorm gegeven als een interview en een vragenlijst. Harinck (2009) zegt het volgende over een vragenlijst: De vragenlijst is een schriftelijk instrument, bedoeld om bij een brede groep personen nauwkeurige informatie te verzamelen. De vragenlijst is een gestructureerd instrument, dat bestaat uit een aantal vragen of stellingen en daarbij behorende antwoordmogelijkheden.

Ook heeft Harinck (2009) een definitie voor een interview. Een interview is een uitwerking van een gesprek tussen twee personen. Een interview leent zich voor een brede verscheidenheid aan onderwerpen, meningen, gedrag, gevoelens, gebeurtenissen. Het interview neem ik individueel af bij de kinderen uit de peergroup, evenals de vragenlijst.

Om de betrouwbaarheid van mijn onderzoek te vergroten, verkrijg ik mijn informatie van drie verschillende bronnen. Door meerdere instrumenten in te zetten op dezelfde onderzoeksvraag, ondervang je de zwakte van een instrument. Dit noemen we triangulatie (Harinck, 2009).

Voor mijn onderzoek neem ik een interview met de kinderen uit de peergroup, voor en na het toepassen van de activiteiten in de klas. Als tweede heb ik een vragenlijst gebruikt. Ten derde heb ik een literatuurstudie gedaan naar zelfbeeld, leerkrachtvaardigheden en activiteiten en deze ook toegepast.

Omdat dit maar een beperkt onderzoek is, kunnen we in deze situatie niet spreken van een valide onderzoek. Met validiteit wordt bedoeld: heeft het instrument wel datgene te pakken wat we willen weten? Is de uitslag geldig? Klopt het beeld wel? (Harinck, 2009). Om de betrouwbaarheid te waarborgen, zal ik natuurlijk rekening houden met zaken rondom de betrouwbaarheid.

Voor dit onderzoek heb ik literatuur verzameld en bestudeerd, activiteiten ontworpen gebaseerd op deze literatuur, deze uitgevoerd in de praktijk en het effect gemeten middels een peergroup. Door te werken met de peergroup, heb ik ongeveer de afspiegeling van mijn klas. Door te werken met de peergroup kan ik het effect van mijn activiteiten meten.

In het boek van Boerman (2005) las ik over ethische kwesties. In deze literatuur werd gesproken over de mogelijke beperkingen die een dubbelrol van de onderzoeker met zich meebrengt. Een ethische kwestie die bij dit onderzoek naar voren komt is mijn dubbelrol als onderzoeker en leerkracht van de groep. Ik heb bewust voor activiteiten gekozen die over het algemeen zelfregulerend zijn, zodat ik mijn rol als leerkracht wat naar de achtergrond kan brengen. Omdat het onderzoek compleet anoniem wordt uitgevoerd, is de privacy van de betrokkenen goed gewaarborgd. De data die ik uit mijn onderzoek verkrijg, bewaar ik 3 maanden. Daarna worden deze gegevens vernietigd.

Ik voer in een tijdsbestek van vier weken een aantal activiteiten uit in de klas. Deze activiteiten zijn onder andere een spel en een tekening maken. Voor een uitgebreide beschrijving van de activiteiten, verwijs ik u naar bijlage III. Tijdens de activiteiten ga ik de kinderen observeren op hun gedrag tijdens deze activiteiten.

Hoofdstuk 4: Data analyse en resultaten

In hoofdstuk twee heb ik vanuit de literatuur gezocht naar antwoorden op mijn deelvragen en onderzoeksvraag. In hoofdstuk drie heb ik beschreven op welke manier ik onderzoek wil doen, welke methoden ik gebruik en hoe ik deze toepas. Ook heb ik mijn aandacht gevestigd op de validiteit. In hoofdstuk vier ga ik de resultaten van het uitgevoerde onderzoek weergeven.

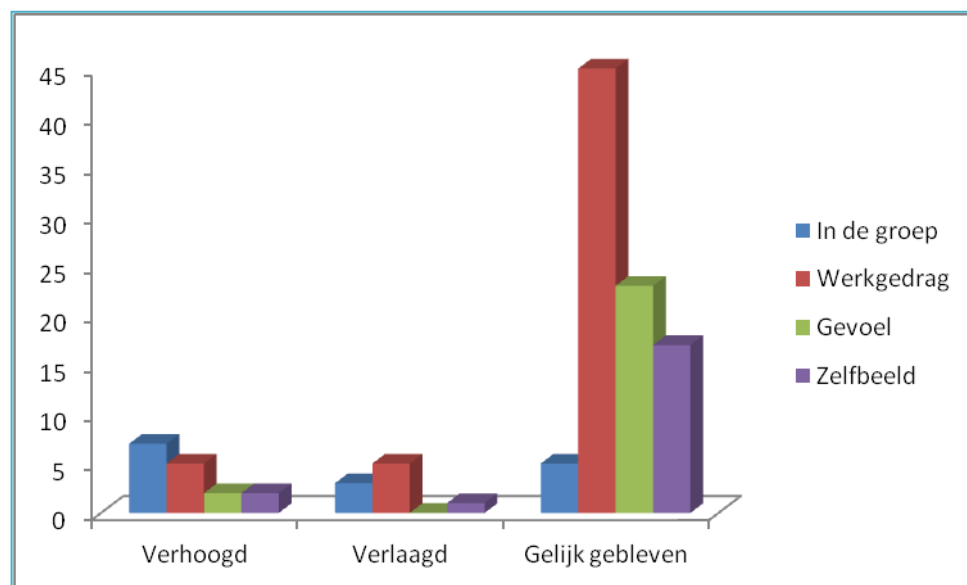
4.1: Resultaten van de zelfbeeldvragenlijst, afgenomen bij de peergroup.

Als eerste onderzoeksmethode heb ik gebruik gemaakt van een vragenlijst. Met deze vragenlijst meet ik of er verschil in zelfbeeld zit bij de kinderen uit de peergroup vóór en na de activiteiten. Ik heb de resultaten in figuur vier en in figuur vijf weergegeven.

Onderdeel:	Totaal aantal vragen:	Verhoogd:	Verlaagd:	Gelijk gebleven:
In de groep	15	7	3	5
Werkgedrag	55	5	5	45
Gevoel	25	2	0	23
Zelfbeeld	20	2	1	17

Figuur vier: Analyse resultaten zelfbeeldvragenlijst peergroup.

De resultaten zijn grafisch weergegeven in de grafiek in figuur vijf.

Figuur vijf: Veranderingen in het zelfbeeld van de peergroup.

ik u naar bijlage II. Hier kunt u bekijken hoe de kinderen scoorden vóór de activiteiten in de klas en daarna. Deze scores zijn met kleuren weergegeven.

4.2: Evaluatie van de activiteiten, uitgevoerd in groep 3.

In vier weken tijd heb ik mijn activiteiten in de klas uitgevoerd. De volledige beschrijving van de activiteiten is terug te vinden in bijlage III. Mijn ervaringen zijn hieronder weergegeven. De volledige evaluatie is opgenomen als bijlage IV.

Ik heb de activiteiten als waardevol ervaren. Ze sloten aan bij de beleavingswereld van de kinderen en waren goed afgestemd op het niveau van de leerlingen. Het was prettig om met verschillende werkvormen aan mijn onderzoek te werken. Dit gold niet alleen voor mij, maar dit sprak de leerlingen ook erg aan. Dit kon ik opmaken uit hun inzet tijdens de activiteiten en hun reacties hierop.

De eerste activiteit heb ik vormgegeven middels een spelletje. Het was prettig om de reacties van de kinderen op het onderwerp op deze manier te kunnen peilen. Na deze activiteit kon ik mijn activiteiten aanpassen als dit nodig was. Dit is voor mijn onderzoek niet het geval geweest. De leerlingen hadden een goede basis die ik verder uit kon breiden. Deze mening heb ik gebaseerd op de manier van reageren op de activiteit en op elkaar.

Het voeren van gesprekken met de leerlingen was erg effectief. Door deze vorm te gebruiken, kom je veel meer te weten over de gedachten en gevoelens van de leerlingen.

Het maken van de complimentenbladen en tekeningen waren leuke, maar zeker ook nuttige activiteiten, waar de leerlingen ook goed op reageerden. Denk hierbij aan passende complimentjes voor hun klasgenoot verzinnen. Ze zijn serieus bezig geweest met deze activiteiten en dit is ook terug te zien in hun werk. Er is echt nagedacht over de complimentjes en over de weergave van zichzelf.

Over het algemeen ben ik tevreden over de activiteiten en hoe ze zijn ontvangen door de leerlingen. De leerlingen waren enthousiast en hebben allemaal een waardevolle bijdrage kunnen geven.

Ik heb drie complimentenbladen die zijn gemaakt door de leerlingen bijgevoegd in bijlage V. Dit geldt eveneens voor drie tekeningen van jezelf. Deze zijn terug te vinden in bijlage VI.

4.3: Resultaten van het zelfbeeldinterview, afgenomen bij de peergroup.

Mijn derde onderzoeksinstrument is een zelfbeeldinterview. Dit heb ik afgenomen bij alle leden van de peergroup en daarna heb ik ze geanalyseerd. Omdat uit deze interviews geen 'harde' data komen, ziet u hieronder een overzicht van de vragen en de antwoorden.

Voor een volledig overzicht van de gegeven antwoorden bij het zelfbeeldinterview, verwijst ik u naar bijlage I. Daar zijn de originele interviews te lezen.

Hoe vind je het op school?

- De leden van de peergroup vinden het leuk op school. Hier zijn verschillende redenen voor, van leuke juffen tot het leren van dingen. Één leerling geeft aan dat hij het soms ook niet leuk vindt op school.

Wat vind je leuk om te doen op school?

- Het leukste om te doen op school is rekenen, lezen, schrijven, tekenen, spelen, dictee maken, techniek en knutselen.

Wat vind je niet leuk om te doen op school?

- Natuurlijk zijn er ook dingen die wat minder leuk zijn om te doen. Dit zijn: lezen en rekenen. Drie leerlingen geven aan dat er niks is op school wat ze niet leuk vinden.

Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

- Drie kinderen geven aan dat ze de werkjes niet altijd makkelijk aan kunnen. De andere twee leerlingen kunnen dit wel. Één leerling zegt de werkjes heel gemakkelijk aan te kunnen.

Wat vind je moeilijk om te doen op school?

- Moeilijk op school is rekenen, lezen en schrijven. Maar drie leerlingen geven aan dat ze niks moeilijk vinden op school. Dit is dus eigenlijk de meerderheid van de peergroup.

Wat vind je makkelijk om te doen op school?

- Makkelijk om te doen op school is schrijven, lezen en rekenen.

Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

- De leerlingen geven aan dat ze goed zijn in de dingen op school, schrijven, rekenen en lezen. Dit komt door veel oefenen, het mooi en netjes kunnen schrijven en omdat de sommen makkelijk zijn.

Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

- De leerlingen zijn niet goed in schrijven, mezelf inhouden en sommen maken. Twee leerlingen geven aan dat ze niet weten waar ze niet goed in zijn. De redenen waarom dat de leerlingen hier niet goed in zijn, zijn als volgt: nog niet zo goed geoefend en ik ben dan vaak heel boos.

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk worden de deelvragen beantwoord door conclusies op de verkregen data te koppelen aan de literatuur. Daarna worden de conclusies van het onderzoek beschreven en gekoppeld aan de centrale onderzoeksvraag, waarna wordt ingegaan op de validiteit van het onderzoek. Als laatste worden aanbevelingen voor de onderzoeksschool gegeven.

5.1: Conclusies op basis van de verkregen data en gekoppeld aan de literatuur.

In hoofdstuk vier zijn de verkregen data uiteengezet. Op deze data is een conclusie voor dit onderzoek te baseren. Deze conclusie is ook weer terug te voeren naar de behandelde literatuur. Deze koppeling ga ik hieronder leggen.

Over het algemeen hebben de leerlingen uit de onderzoeksgroep een reëel zelfbeeld. In Diekstra (1999) is te lezen wat de kern van een reëel zelfbeeld inhoudt. De leerlingen uit de onderzoeksgroep voldeden aan het kenmerk van een reëel zelfbeeld. Ze konden goed benoemen wat hun sterkte en minder sterke kanten zijn.

Deze conclusie kan ik trekken naar aanleiding van de interviews en de vragenlijsten die afgenomen zijn binnen de peergroup. Zie hiervoor figuur vier en vijf in hoofdstuk vier. Op de vraag waar ze goed en minder goed in zijn op school konden alle leden een antwoord geven. De antwoorden kwamen uit de kinderen zelf. Ook kloppen de antwoorden met het beeld wat ik als leerkracht van deze kinderen heb. Mijn beeld van de leerlingen komt overeen met die van mijn duopartner. Dit is in een gesprek met haar naar voren gekomen. De meeste antwoorden worden toegeschreven aan henzelf en niet aan andere factoren. Het toeschrijven van succesfactoren en falende factoren aan jezelf, is een onderdeel van een reëel zelfbeeld (Vinck, 2007). Deze voorwaarde is goed terug te zien in de kinderen uit de peergroup.

Het beeld wat ik van de gehele groep heb gekregen, is gebaseerd op de gesprekken met de leerlingen en de reacties van de kinderen tijdens het onderzoek. Deze laten mij zien dat de rest van de leerlingen ook een redelijk reëel zelfbeeld hebben. De mate van realiteit is verschillend per kind. Ik heb gemerkt dat er leerlingen waren waarvan het zelfbeeld wat positiever is dan in werkelijkheid. Anders gezegd, deze kinderen beoordeelden zichzelf hoger dan dat ze in werkelijkheid zijn. In de literatuur wordt dit aangeduid met de term 'hoog zelfbeeld' (van der Werff, 2000). Ook zijn er leerlingen die zichzelf lager beoordelen dan ze in werkelijkheid zijn. Dit wordt in de literatuur aangegeven als 'laag zelfbeeld' (van der Werff, 2000).

De onderzoeksgroep bestaat dus uit leerlingen met een hoog, laag en reëel zelfbeeld. De groep is in balans qua zelfbeeld en de leerlingen kunnen elkaar ondersteunen. Dit heb ik ervaren tijdens het onderzoek. De leerlingen kunnen en durven hun sterke en zwakke punten benoemen, maar kunnen dit ook van een ander doen. Met andere woorden: ze kunnen elkaar complimentjes geven en ze kunnen elkaar laten inzien waar de sterke of zwakke punten van de ander liggen. De data die verkregen zijn uit de zelfbeeldvragenlijst, heb ik weergegeven in hoofdstuk vier als een grafiek. In deze grafiek, die te zien is op bladzijde 18, valt als eerste op dat de rubriek 'gelijk gebleven' op alle onderdelen het hoogst uit de analyse komt. De uitschieter hierbij is het onderdeel 'werkgedrag'. Dit gegeven sluit aan bij de eerder getrokken conclusie dat de leden van de peergroup voor aanvang van het onderzoek al een reëel zelfbeeld hadden.

Toch is er ook verhoging in de scores waar te nemen. Het onderdeel 'in de groep' en 'werkgedrag' hebben een kleine verbetering. Uit deze verbetering kan worden geconcludeerd dat het onderzoek een klein positief effect heeft gehad.

Uit deze data kan ik opmaken dat het zelfbeeld van de kinderen uit de peergroup, op een gemiddeld niveau zat. Dit is terug te voeren op het aantal keer dat de kinderen dezelfde score hebben ingevuld bij de verschillende vragen. Vaak werden de vragen met een 'goed' beantwoord.

Er is bij alle onderdelen een kleine verhoging waar te nemen. Ik denk zeker dat deze verhoging terug te voeren is op het onderzoek wat in de klas is uitgevoerd. Het accent heeft tijdens het onderzoek gelegen op complimentjes geven, benoemen waar je goed in bent en het benoemen waar je trots op bent. Deze denkwijze heeft een positief effect gehad op de leden uit de peergroup, maar ook op de rest van de leerlingen. Ik kan stellen dat mijn eerder gestelde onderzoeksdoel behaald is.

5.2: Conclusies gekoppeld aan de centrale onderzoeksvraag.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek is als volgt opgesteld:

Op welke manier kan ik als leerkracht, door het inzetten van activiteiten in de klas, de zelfbeeldontwikkeling van leerlingen in groep 3 ondersteunen op pedagogisch gebied?

Door de verkregen data te koppelen aan de literatuur, kan de conclusie getrokken worden dat het inzetten van activiteiten in de klas de zelfbeeldontwikkeling van de leerlingen positief

ondersteunt. Dit geldt voor alle leerlingen, dus ook voor de kinderen die over een reëel zelfbeeld beschikken. Zij leren juist weer om een klasgenoot te ondersteunen in zijn ontwikkeling en de ander in te laten zien waar hij of zij goed in is. Dit is een mooie vaardigheid waar een persoon over kan beschikken. Het is daarom ook goed om hier ook aandacht aan te besteden.

Door bewust met speciale activiteiten te werken, worden de leerlingen zich bewust van het feit dat iedereen mag zijn zoals hij is en dat iedereen er toe doet. De activiteiten moeten wel gericht zijn op het niveau en de leeftijd van de leerlingen waar de activiteiten bij uitgevoerd worden, alleen dan hebben de activiteiten het meeste effect. Dit is ook duidelijk terug te zien in de data uit hoofdstuk vier. Er kan gesteld worden dat deze data anders zouden zijn geweest als de activiteiten niet op het niveau van de leerlingen waren. Dan waren er meerdere criteria die verminderd of gelijk gebleven waren.

Er is een aantal voorwaarden voor het werken met deze speciale activiteiten. Als eerste is het belangrijk dat er een open sfeer in de groep is, vooral tijdens activiteiten waarbij een gesprek plaatsvindt. De leerlingen kunnen zich dan kwetsbaar opstellen en dit geeft meer waardevolle gespreksstof. Dit blijkt uit (eerdere) ervaringen van mij als leerkracht van deze groep en ervaringen in andere groepen.

Ten tweede is het belangrijk dat de leerkracht een andere rol aanneemt op het moment dat er een activiteit plaatsvindt. Op deze manier kunnen de leerlingen echt van en met elkaar leren en dit is zeer bevorderlijk voor de zelfbeeldontwikkeling. Natuurlijk moet een leerkracht aanwezig zijn en deze moet richtlijnen geven, maar doordat kinderen op elkaar reageren leren ze veel meer. Ook heeft dit een gunstig effect op het zelfbeeld, omdat ze dan van klasgenootjes horen hoe dat die over zichzelf en anderen denken. De klas waarin de leerlingen zitten is hun peergroup en deze is dus erg belangrijk. Deze uitspraak is terug te lezen in de literatuur van Driessen (2007).

5.3: Validiteit van dit onderzoek.

Dit onderzoek is een kwalitatief actieonderzoek geweest. Door te werken met een peergroup heb ik een reële afspiegeling van de gehele groep verkregen. Dit onderzoek heeft daardoor een sterke bewijskracht (Harinck, 2009). De peergroup bestond uit verschillende kinderen met een verschillend zelfbeeld en is dus gevarieerd opgesteld. Hierdoor kan ik de resultaten van de peergroup spiegelen aan de gehele groep.

Het tijdsbestek waarin het onderzoek heeft plaatsgevonden, was relatief kort. Daardoor is het niet zeker of dat het positieve effect wat is gemeten ook is ontstaan door het onderzoek. Een langduriger onderzoek over een langere tijd is ervoor nodig om de resultaten te bevestigen of te ontkrachten.

Ook de periode waarin het onderzoek heeft plaatsgevonden was niet optimaal. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de laatste helft van groep 3. Het zelfbeeld heeft al een hele ontwikkeling doorgemaakt. Voor validering van dit onderzoek is het nodig dat het onderzoek nog eens uitgevoerd wordt, maar dan in het begin van groep 3. Voor een optimaal onderzoeksresultaat kan het onderzoek ook in andere groepen worden uitgevoerd.

5.4: Aanbevelingen voor de onderzoeksschool.

In deze paragraaf worden de aanbevelingen beschreven. In de aanbevelingen zal rekening gehouden worden met de doelstelling *in* het onderzoek en de centrale vraagstelling.

- ▶ Om de betrouwbaarheid en bruikbaarheid van dit onderzoek te vergroten, raad ik aan om de periode en het tijdsbestek van het onderzoek te veranderen en te verlengen. Door deze veranderingen door te voeren, wordt het onderzoek meer betrouwbaar.
- ▶ Maak het werken aan zelfbeeldontwikkeling een onderdeel van de dagelijkse onderwijspraktijk. Zorg voor een visie op dit onderdeel en een breed draagvlak binnen het team.
- ▶ Schaf een methode aan voor sociaal-emotionele vorming, waarbij ook voldoende aandacht is voor zelfbeeld en de ontwikkeling hiervan. De huidige methode die op de onderzoeksschool wordt gebruikt, voldoet niet aan deze eis. Het is van belang dat er gekeken wordt naar een doorgaande lijn rondom zelfbeeldontwikkeling. Ook is het belangrijk dat er speciale activiteiten worden ingezet, bijvoorbeeld de activiteiten die zijn uitgevoerd in dit onderzoek. De literatuur uit kan bij de keuze voor een andere methode als leidraad gebruikt worden.
- ▶ Zorg voor de vergroting van kennis op dit onderdeel van leerkrachten en andere betrokkenen op het gebied van zelfbeeld. Dit kan gebeuren door een studiedag of gastspreker. Het werken aan zelfbeeldontwikkeling is essentieel voor schoolgaande kinderen en de leerkrachten moeten hiervan op de hoogte zijn.

Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek

Als laatste hoofdstuk van dit meesterstuk zal ik het gehele onderzoeksproces evalueren en terugkijken op mijn ervaringen.

Vorig jaar ben ik afgestudeerd aan de Pabo in Veghel. Één van de onderdelen van dit afstudeerjaar was het doen van onderzoek over een actueel onderwerp. Ik heb toen onderzoek gedaan naar burgerschapsvorming. Dit was mijn eerste kennismaking met onderzoek doen via de HBO-normen. Er werd meer van je gevraagd en verwacht. Dit was even wennen, maar uiteindelijk heb ik een mooi resultaat neergezet.

Bovenstaande geldt eigenlijk ook voor dit onderzoek. Ik ben trots op het onderzoeksproces en het eindresultaat! De weg naar dit eindresultaat toe was niet altijd gemakkelijk. Vooral het kiezen van een onderwerp heeft voor wat spanning gezorgd. Ik ben breed geïnteresseerd en kon veel onderwerpen bedenken waar ik onderzoek naar kon doen. Ook zag ik mijn klasgenoten al enthousiast beginnen aan hun onderzoek, terwijl ik nog niet eens een definitief onderwerp had. Uiteindelijk, na hulp van mijn onderzoeksbegeleider en LOL-groep, heb ik de keuze gemaakt voor zelfbeeldontwikkeling. Een keuze waar ik erg blij mee ben. Toen de kaders van mijn onderzoek eenmaal duidelijk waren, ben ik dan ook hard aan het werk gegaan. Dit is typerend voor mij. Als ik eenmaal weet hoe ik iets wil, kan ik ontzettend hard werken en zorgen dat het ook zo wordt zoals ik het in gedachten heb.

Het opstellen van de eerste drie hoofdstukken (de voorbereiding op het daadwerkelijke onderzoek) heeft een flinke tijd in beslag genomen. Een periode waarin een onderzoeksvraag geformuleerd is, nadat deze verschillende keren bijgesteld en aangescherpt was. Het formuleren van goede onderzoeksvragen heeft voor de nodige spanning gezorgd.

Ook heeft in deze periode literatuuronderzoek plaatsgevonden. Een onderdeel dat ik achteraf als erg waardevol heb ervaren. Het onderzoek wordt daarmee meer dan 'wat lesjes uitvoeren'. Je leert hierdoor je praktijksituatie meer theoretisch onderbouwd aan te passen. Je bent niet bezig zelf het wiel uit te vinden, maar baseert beslissingen op in andere situaties bewezen aanpakken, kortweg 'evidence based'. Ik merk dat ik dit in mijn dagelijkse praktijk ook veel meer toepas en zelf actief op zoek ga naar theorie over onderwerpen waarover in mijn praktijk gesproken wordt.

De rest van de hoofdstukken hebben weinig problemen opgeleverd. Het verwerken van de kwalitatieve gegevens vond ik leuk om te doen, omdat ik zo inzicht kreeg in het effect van de activiteiten die ik in de klas ingezet heb. Door deze gegevens te verwerken kon ik ook mijn conclusies opstellen en heeft me dit weinig moeite gekost.

Het onderzoek is naar mijn gevoel nog te veel een 'project' van mezelf binnen de school. Mijn afstudeeronderzoek van vorig jaar, wat ik op dezelfde school heb uitgevoerd, heb ik veel meer gedeeld met collega's. Ik heb ze er ook veel meer actief bij betrokken. De opzet en essentie van mijn huidige onderzoek was anders, maar het zou zeker niet verkeerd zijn als meer collega's op de hoogte waren van mijn bevindingen en conclusies. Door van en met elkaar te leren, ontstaat er een prettige kenniscultuur op een school. Ik ben van mening dat mijn collega's allemaal iets kunnen opsteken van mijn onderzoek. Ze kunnen daarna, eventueel met tips van mij, zelf aan de slag in hun klas. Dit is iets wat ik graag zou willen zien op mijn onderzoeksschool. Vandaar dat ik mijn onderzoek zeker nog ga presenteren aan mijn collega's.

Het onderzoek heeft regelmatig voor flinke, gezonde frustraties gezorgd. Het kiezen van een onderwerp, het opstellen van hoofd-en deelvragen en de gehele vormgeving van het onderzoek, zijn zaken die door mij als erg lastig werden ervaren. Terugblikkend zie ik deze frustratie als een groeiproces wat je doormaakt tijdens een praktijkonderzoek en ben ik hier, naar mijn gevoel, sterker door geworden. Door ervaringen met klasgenoten te delen, merkte ik dat ik niet de enige was die hier tegenaan liep en hebben we elkaar kunnen helpen.

Dit geldt ook voor de leden uit mijn LOL-groep. We hebben elkaar actief en efficiënt geholpen tijdens het onderzoek door het geven van feedback. Ik ben mijn critical friends dan ook dankbaar voor de feedback die ze me gegeven hebben. Mede door hun feedback heb ik mijn onderzoek tot dit eindresultaat kunnen brengen.

Het mooie van dit onderzoek vind ik dat er leerwinst is behaald door meerdere partijen. Als eerste hebben de leerlingen uit mijn klas positief gewerkt aan hun zelfbeeld en is dit ook bij de meeste leerlingen verbeterd. Als tweede merk ik dat ik als leerkracht gegroeid ben in mijn handelen. Ik heb nu kennis van de zelfbeeldontwikkeling en hoe dat deze bij kinderen verloopt. Mijn handelingsverlegenheid rondom dit thema is grotendeels weg en ik weet veel beter hoe dat

ik de leerlingen uit mijn klas kan ondersteunen. Ik vind het prettig dat dit één van de effecten van mijn onderzoek is. De kennis die ik met dit onderzoek heb vergaard, kan ik de komende jaren zeker in blijven zetten. Ook kan ik mijn collega's waardevolle tips en feedback geven als het gaat om het werken aan het zelfbeeld van kinderen. Deze vaardigheid wil ik dan ook graag in gaan zetten.

Aan het eind van dit onderzoek, en de gehele Master SEN studie, merk ik dat mijn eigen zelfbeeld ook positief veranderd is. Ik ben zelfverzekerder geworden en voel me meer bekwaam dan aan het begin van dit studiejaar. Natuurlijk zijn er andere situaties waarin ik nog kan groeien, maar op het gebied van zelfbeeldontwikkeling heb ik een grote sprong gemaakt. Ik ben een jonge leerkracht die nog een hele onderwijscarrière voor zich heeft, maar ik merk dat mijn handelingsrepertoire op verschillende gebieden uitgebreid is. Hier ben ik dan ook erg blij mee!

Als laatste hoop ik dat mijn onderzoeksschool serieus gaat kijken naar mijn aanbevelingen en deze op gaat volgen. Het kiezen van een goede methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling heeft hierbij de voorkeur. Hierdoor is een doorgaande lijn in het werken aan de zelfbeeldontwikkeling bij kinderen gewaarborgd. Ik zal de kennis die ik met dit onderzoek opgedaan heb, dan ook graag willen inzetten bij het maken van deze keuze. Ik kan mijn collega's dan ook ondersteunen in dit proces. Door een lijn voor sociaal-emotionele ontwikkeling op mijn onderzoeksschool uit te zetten, verbetert het onderwijs op dit gebied zeker. Dit is een gegeven waar ik graag naar streef!

Nawoord

We zijn nu echt aan het eind gekomen van mijn meesterstuk rondom zelfbeeldontwikkeling in groep 3 . Ik ben blij met het eindresultaat, met de leerwinst die ik hiermee heb behaald en met de bevindingen die ik tijdens mijn onderzoek heb gedaan. Ik heb met dit onderzoek gewerkt aan mijzelf als leerkracht en ervoor gezorgd dat mijn handelingsrepertoire is uitgebrewd. Ik heb mezelf verdiept in de ontwikkeling van het zelfbeeld en heb nu een theoretisch onderbouwde visie op zelfbeeld ontwikkeld. Ik ga dan ook zeker handelen naar deze visie en mijn kennis toepassen in de praktijk.

Uiteraard was dit onderzoek nooit tot stand gekomen zonder de hulp van een aantal personen en organisaties. Ik bedank de volgende mensen voor medewerking aan mijn onderzoek: Ilonka van der Sommen als mijn onderzoeksbegeleider voor de goede tips en adviezen, directie van Basisschool Petrus en Paulus voor de medewerking aan en interesse voor dit onderzoek en mijn critical friends voor de bruikbare feedback en prettige hulp.

Speciale dank gaat uit naar kinderen van mijn klas voor het ontzettend fijne jaar wat ik met ze heb gehad!

Tenslotte wil ik het thuisfront bedanken voor hun steun en oprechte interesse.

Ik kan nu aan het eind van dit onderzoek hardop zeggen: 'Dit ben ik...zie jij mij?!'

Schijndel, mei 2012.

Martine van der Steen.

Literatuurlijst

- Alblas, G., Heinstra, R. & Van de Sande, H. (2001). *Sociale psychologie voor het onderwijs*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Allodi, M. W. (2000). *Self-concept in children receiving special support at school*. European Journal of Special Needs Education, 15, 69-78.
- Baarda, D.B., M.P.M. de Goede en J. Teunissen (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Bakker, J. T. A., & Bosman, A. M. T. (2003). *Self-image and peer acceptance of Dutch students in regular and special education*. Learning Disability Quarterly, 26, 5-14.
- Baumeister, R.F. (2009) (Editor) *Self-Esteem: The Puzzle of Low Self-Regard*. New York: Plenum.
- Bil de, M. & Bil de, P. (2007), *Praktijkgericht ontwikkelingspsychologie*, Soest: Nelissen
- Boerman, R. (2005). *Een waardevolle leraar: praktische ethiek en beroepsidentiteit*. Baarn: HBUitgevers.
- Boes, A. (2005). *De overgang van groep 2 naar groep 3*. De wereld van het jonge kind, 33, 98-101.
- Bongaards, B. & Sas, J. (2000). *Vakbekwaam onderwijzen*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Brehm, S.S., Kassin, S.M. & Fein, S. (1999). *Social psychology*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Davis-Kean, P.E. & Sandler, H. M. (2001). *A meta-analysis for preschool self-concept measures: A framework for future measures*. Child Development, 72(3), 887-906.
- Diekstra, R. (2004). *Ik kan denken/voelen wat ik wil*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Driessen, G. (2007). *'Peer group' effecten op onderwijsprestaties. Een internationaal review van effecten, verklaringen en theoretische en methodologische aspecten*. Radboud Universiteit Nijmegen: ITS.
- Eccles, J. S., Wigfield, A., Flanagan, C., Miller, C., Reuman, D., & Yee, D. (1989). *Self-concepts, domain values, and self-esteem: Relations and changes at early adolescence*. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 283 – 310.
- Feldman, R. (2011). *Ontwikkelingspsychologie*. Amsterdam: Pearson Education Benelux B.V..
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Apeldoorn: Garant.
- Harter, S (1990b). *Issues in the assessment of self-concept of children and adolescents*. In A. La Greca (Ed.), *Through the eyes of a child*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

- Kohnstamm, R. (1999). *Kleine ontwikkelingspsychologie I. Het jonge kind*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Lawrence, D. (2006). *Enhancing Self-Esteem in the Classroom*. Londen: Paul Chapman Publishing.
- Marsh, H. W., Byrne, B. M., & Shavelson, R. J. (1988). *A multifaceted academic self-concept: Its hierarchical structure and its relation to academic achievement*. Journal of Educational Psychology, 80, 366-380.
- Meulen, van der, M. (1993). *Zelfbeeld en psychisch functioneren*. Kind&Adolescent, 3, 94-101.
- Morrish, I. (2009) *The sociology of education: An introduction*. London: Allen & Unwin Ltd.
- Mossevelde, van, E. (1996). *De klas in de hand: omgaan met en (bege)leiden van leerlingen*. Amersfoort: Acco.
- Munter, A, de,. (2002). *Leerkrachtengedrag en academisch zelfbeeld van leerlingen*. Impuls, 32(4), 190-196.
- Neef, de, M. (2010). *Negatief zelfbeeld*. Amsterdam: Boom.
- Opvoedadvies, voor alle vragen over opvoeden en opgroeien (2000). Artikel over zelfbeeld door drs. T. de Vos- van der Hoeven. Geraadpleegd op 13 februari 2012 via:
<http://www.opvoedadvies.nl/zelfbeeld.htm>
- Ponte, P. (2003). *Onderwijs van eigen makelij. Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen*. Soest: Nelissen.
- Prins, P. (1992). *Werken aan het gevoel van eigenwaarde*. Tijdschrift voor Psychotherapie, 18, 60-73.
- Schmuck, R.A., & Schmuck, P.A. (1980). *Groepsprocessen in de klas* (B. Mebius, Vert.). In A.G. Vroon & S.E.M. Everwijn (Red.), *Handboek voor de onderwijspraktijk* (3.2.Sch.1-28). Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Sroufe, L.A., Cooper, R.G., & DeHart, G.B. (1996). *Child Development. Its nature and course*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Stichting Leerplanontwikkeling Nederland (2011). Informatie over de zelfbeeldontwikkeling en tussendoelen. Geraadpleegd op 20 maart 2012 via:
<http://sociaalemotioneel.slo.nl/thema/zelfvertrouwen/ontwikkeling/>
- Verhoeven, N. (2009). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger beroepsonderwijs*. Amsterdam: Boom.
- Vinck, R. (2007). *Dit ben ik! Zie jij mij?* Apeldoorn: Garant.
- Werff van der, J.J.(2000), *Persoonlijkheidsontwikkeling*, Bussum: Couthino B.V.

WOSO (2004). *Bekwaam en speciaal*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Bijlagen

In de bijlagen zijn opgenomen:

- ▶ Zelfbeeldinterviews peergroup
- ▶ Zelfbeeldvragenlijsten peergroup
- ▶ Volledige beschrijving uitgevoerde activiteiten
- ▶ Volledige evaluatie uitgevoerde activiteiten
- ▶ Complimentenbladen
- ▶ Tekeningen van jezelf

Bijlage I: Zelfbeeldinterviews peergroup.

Zelfbeeldinterview V.

1. Hoe vind je het op school?

Ik vind het leuk op school, we doen leuke dingen en we hebben fijne juffen.

2. Wat vind je leuk om te doen op school?

Ik vind rekenen en lezen leuk om te doen op school.

3. Wat vind je niet leuk om te doen op school?

Ik vind niks niet leuk op school.

4. Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

Ik vind de werkjes soms wel een beetje moeilijk.

5. Wat vind je moeilijk om te doen op school?

Soms vind ik rekenen moeilijk en soms lezen.

6. Wat vind je makkelijk om te doen op school?

Ik vind schrijven makkelijk om te doen op school.

7. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben goed in dingen doen op school, dat komt omdat ik deze vaak oefen.

8. Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben niet zo goed in schrijven, dat komt omdat ik dit niet zo goed heb geoefend.

Zelfbeeldinterview B.

1. Hoe vind je het op school?

Ik vind het best wel leuk op school, soms vind ik dingen niet leuk.

2. Wat vind je leuk om te doen op school?

Ik vind het leuk om te schrijven.

3. Wat vind je niet leuk om te doen op school?

Ik vind het niet zo leuk om te lezen en te rekenen.

4. Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

Ik kan de werkjes niet altijd gemakkelijk aan.

5. Wat vind je moeilijk om te doen op school?

Ik vind bijna niks moeilijk, soms vind ik schrijven moeilijk.

6. Wat vind je makkelijk om te doen op school?

Ik vind lezen en rekenen makkelijk om te doen op school.

7. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben goed in voetbal, omdat ik in de F-jes zit.

8. Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben niet zo goed in mezelf inhouden, omdat ik dan heel boos ben.

Zelfbeeldinterview Gi.

1. Hoe vind je het op school?

Ik vind het leuk op school, omdat we dan dingen leren. Ik vind het leuk om te schrijven.

2. Wat vind je leuk om te doen op school?

Ik vind het leuk om te schrijven, te tekenen, te rekenen, te spelen, een dictee te maken en techniek te doen.

3. Wat vind je niet leuk om te doen op school?

Ik vind niks niet leuk op school.

4. Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

Een beetje.

5. Wat vind je moeilijk om te doen op school?

Ik vind niks moeilijk om te doen.

6. Wat vind je makkelijk om te doen op school?

Ik vind het makkelijk om sommetjes te maken op school.

7. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben goed in schrijven, omdat ik mooi en netjes kan schrijven. Ik ben ook goed in rekenen, omdat ik de sommen makkelijk vind.

8. Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Dat weet ik niet.

Zelfbeeldinterview Gu.

1. Hoe vind je het op school?

Ik vind het leuk op school, omdat je mag werken.

2. Wat vind je leuk om te doen op school?

Ik vind het leuk om te schrijven, te werken in mijn leesboekje en te rekenen.

3. Wat vind je niet leuk om te doen op school?

Ik vind het niet zo leuk om te werken in het gele boek van rekenen.

4. Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

Ja.

5. Wat vind je moeilijk om te doen op school?

Ik vind niks moeilijk om te doen op school.

6. Wat vind je makkelijk om te doen op school?

Ik vind lezen en rekenen makkelijk om te doen op school.

7. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben goed in lezen, hoe dit komt weet ik niet.

8. Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben niet zo goed in sommen maken, hoe dit komt weet ik niet.

Zelfbeeldinterview M.

1. Hoe vind je het op school?

Ik vind het heel erg leuk, omdat mijn klasgenootjes heel erg aardig doen.

2. Wat vind je leuk om te doen op school?

Ik vind tekenen en knutselen leuk om te doen.

3. Wat vind je niet leuk om te doen op school?

Ik vind niks niet leuk op school.

4. Kun je de werkjes op school gemakkelijk aan?

Ik kan de werkjes heel gemakkelijk aan.

5. Wat vind je moeilijk om te doen op school?

Ik vind eigenlijk bijna niks moeilijk om te doen.

6. Wat vind je makkelijk om te doen op school?

Ik vind lezen, rekenen en schrijven makkelijk om te doen.

7. Waar ben je goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Ik ben goed in het werken bij het lezen, hoe dit komt weet ik niet.

8. Waar ben je niet zo goed in op school? Hoe komt dat denk je?

Dat weet ik niet.

Bijlage II: Zelfbeeldvragenlijsten peergroup.

Zelfbeeldvragenlijst V.

In de groep

1. Ik heb veel vriendjes	☒	☐	☐	Ik heb weinig vriendjes
2. Ik speel veel samen	☒	☐	☐	Ik speel veel alleen
3. Ik vraag vaak of ik mag meespelen	☒	☐	☐	Ik vraag niet vaak of ik mag meespelen

Werkgedrag

4. Ik werk netjes	☒	☐	☐	Ik werk slordig
5. Ik vind de werkjes makkelijk	☐	☒	☐	Ik vind de werkjes moeilijk
6. Ik heb mijn werk snel klaar	☐	☒	☐	Ik krijg mijn werk niet af
7. Ik kan het alleen	☐	☒	☐	Ik heb veel hulp nodig
8. Ik kan meteen aan het werk	☒	☐	☐	Juf moet het nog een keer uitleggen
9. Ik kan lang doorwerken	☐	☒	☐	Ik vind het moeilijk om lang door te werken
10. Ik maak graag een toets	☒	☐	☐	Ik maak niet graag een toets

11. Ik steek vaak mijn vinger omhoog	☐	☒	☐	Ik steek niet vaak mijn vinger omhoog
12. Ik vraag bij moeilijke sommen extra hulp	☒	☒	☐	Ik vraag weinig hulp
13. Ik begin meteen zelf met mijn werk	☒	☐	☐	Ik kijk bij anderen hoe ze het werk maken
14. Als ik een goed cijfer haal voor een toets, komt dit door mijzelf	☒	☐	☐	Als ik een goed cijfer haal voor een toets, dan komt dit door iets anders
Gevoel				
15. Ik ben niet bang om iets fout te doen	☒	☐	☐	Ik ben bang om iets fout te doen
16. Ik ben rustig	☒	☐	☐	Ik ben zenuwachtig
17. Ik ben ontspannen	☒	☐	☐	Ik ben gespannen
18. Ik ben blij	☒	☐	☐	Ik ben verdrietig
19. Ik vind het leuk op school	☒	☐	☐	Ik vind het niet leuk op school
Zelfbeeld				
20. Ze vinden mij aardig	☒	☐	☐	Ze vinden mij niet aardig
21. Ik ben slim	☒	☐	☐	Ik ben dom
22. Ik ben te dun	☐	☒	☐	Ik ben te dik

23. Ik ben te klein

Ik ben te groot

 Voor de lessen

 Na de lessen

 Gelijk gebleven

Zelfbeeldvragenlijst B.

In de groep

1. Ik heb veel vriendjes	☒	☐	☐	Ik heb weinig vriendjes
2. Ik speel veel samen	☐	☒	☐	Ik speel veel alleen
3. Ik vraag vaak of ik mag meespelen	☒	☐	☐	Ik vraag niet vaak of ik mag meespelen

Werkgedrag

4. Ik werk netjes	☐	☒	☐	Ik werk slordig
5. Ik vind de werkjes makkelijk	☐	☒	☐	Ik vind de werkjes moeilijk
6. Ik heb mijn werk snel klaar	☒	☐	☐	Ik krijg mijn werk niet af
7. Ik kan het alleen	☐	☒	☐	Ik heb veel hulp nodig
8. Ik kan meteen aan het werk	☒	☐	☐	Juf moet het nog een keer uitleggen
9. Ik kan lang doorwerken	☐	☒	☐	Ik vind het moeilijk om lang door te werken
10. Ik maak graag een toets	☐	☒	☐	Ik maak niet graag een toets
11. Ik steek vaak mijn vinger omhoog	☐	☐	☒	Ik steek niet vaak mijn vinger omhoog

12. Ik vraag bij moeilijke sommen extra hulp	☐	☒	☐	Ik vraag weinig hulp
13. Ik begin meteen zelf met mijn werk	☒	☐	☐	Ik kijk bij anderen hoe ze het werk maken
14. Als ik een goed cijfer haal voor een toets, komt dit door mijzelf	☐	☒	☒	Als ik een goed cijfer haal voor een toets, dan komt dit door iets anders
Gevoel				
15. Ik ben niet bang om iets fout te doen	☒	☐	☐	Ik ben bang om iets fout te doen
16. Ik ben rustig	☒	☐	☐	Ik ben zenuwachtig
17. Ik ben ontspannen	☐	☒	☐	Ik ben gespannen
18. Ik ben blij	☐	☒	☐	Ik ben verdrietig
19. Ik vind het leuk op school	☒	☒	☐	Ik vind het niet leuk op school
Zelfbeeld				
20. Ze vinden mij aardig	☐	☒	☒	Ze vinden mij niet aardig
21. Ik ben slim	☒	☒	☐	Ik ben dom
22. Ik ben te dun	☐	☒	☐	Ik ben te dik
23. Ik ben te klein	☐	☒	☐	Ik ben te groot

 Voor de lessen

 Na de lessen

 Gelijk gebleven

Zelfbeeldvragenlijst Gi.

In de groep

1. Ik heb veel vriendjes	☒	☐	☐	Ik heb weinig vriendjes
2. Ik speel veel samen	☒	☐	☐	Ik speel veel alleen
3. Ik vraag vaak of ik mag meespelen	☒	☒	☐	Ik vraag niet vaak of ik mag meespelen

Werkgedrag

4. Ik werk netjes	☒	☒	☐	Ik werk slordig
5. Ik vind de werkjes makkelijk	☒	☐	☐	Ik vind de werkjes moeilijk
6. Ik heb mijn werk snel klaar	☒	☒	☐	Ik krijg mijn werk niet af
7. Ik kan het alleen	☐	☒	☐	Ik heb veel hulp nodig
8. Ik kan meteen aan het werk	☒	☐	☐	Juf moet het nog een keer uitleggen
9. Ik kan lang doorwerken	☒	☐	☐	Ik vind het moeilijk om lang door te werken
10. Ik maak graag een toets	☒	☐	☐	Ik maak niet graag een toets
11. Ik steek vaak mijn vinger omhoog	☐	☒	☐	Ik steek niet vaak mijn vinger omhoog

12. Ik vraag bij moeilijke sommen extra hulp	☐	☒	☐	Ik vraag weinig hulp
13. Ik begin meteen zelf met mijn werk	☒	☐	☐	Ik kijk bij anderen hoe ze het werk maken
14. Als ik een goed cijfer haal voor een toets, komt dit door mijzelf	☒	☐	☐	Als ik een goed cijfer haal voor een toets, dan komt dit door iets anders
Gevoel				
15. Ik ben niet bang om iets fout te doen	☒	☐	☐	Ik ben bang om iets fout te doen
16. Ik ben rustig	☒	☐	☐	Ik ben zenuwachtig
17. Ik ben ontspannen	☒	☒	☐	Ik ben gespannen
18. Ik ben blij	☒	☐	☐	Ik ben verdrietig
19. Ik vind het leuk op school	☒	☐	☐	Ik vind het niet leuk op school
Zelfbeeld				
20. Ze vinden mij aardig	☒	☐	☐	Ze vinden mij niet aardig
21. Ik ben slim	☒	☐	☐	Ik ben dom
22. Ik ben te dun	☐	☒	☐	Ik ben te dik
23. Ik ben te klein	☐	☒	☐	Ik ben te groot

 Voor de lessen

 Na de lessen

 Gelijk gebleven

Zelfbeeldvragenlijst Gu.

In de groep

1. Ik heb veel vriendjes	☒	☒	☐	Ik heb weinig vriendjes
2. Ik speel veel samen	☒	☐	☐	Ik speel veel alleen
3. Ik vraag vaak of ik mag meespelen	☒	☒	☐	Ik vraag niet vaak of ik mag meespelen

Werkgedrag

4. Ik werk netjes	☒	☐	☐	Ik werk slordig
5. Ik vind de werkjes makkelijk	☒	☐	☐	Ik vind de werkjes moeilijk
6. Ik heb mijn werk snel klaar	☒	☐	☐	Ik krijg mijn werk niet af
7. Ik kan het alleen	☒	☐	☐	Ik heb veel hulp nodig
8. Ik kan meteen aan het werk	☒	☐	☐	Juf moet het nog een keer uitleggen
9. Ik kan lang doorwerken	☒	☐	☐	Ik vind het moeilijk om lang door te werken
10. Ik maak graag een toets	☒	☐	☐	Ik maak niet graag een toets
11. Ik steek vaak mijn vinger omhoog	☐	☒	☐	Ik steek niet vaak mijn vinger omhoog

12. Ik vraag bij moeilijke sommen extra hulp	☐	☒	☐	Ik vraag weinig hulp
13. Ik begin meteen zelf met mijn werk	☒	☐	☐	Ik kijk bij anderen hoe ze het werk maken
14. Als ik een goed cijfer haal voor een toets, komt dit door mijzelf	☒	☐	☐	Als ik een goed cijfer haal voor een toets, dan komt dit door iets anders
Gevoel				
15. Ik ben niet bang om iets fout te doen	☒	☐	☐	Ik ben bang om iets fout te doen
16. Ik ben rustig	☒	☐	☐	Ik ben zenuwachtig
17. Ik ben ontspannen	☒	☐	☐	Ik ben gespannen
18. Ik ben blij	☒	☐	☐	Ik ben verdrietig
19. Ik vind het leuk op school	☒	☐	☐	Ik vind het niet leuk op school
Zelfbeeld				
20. Ze vinden mij aardig	☒	☐	☐	Ze vinden mij niet aardig
21. Ik ben slim	☒	☐	☐	Ik ben dom
22. Ik ben te dun	☐	☒	☐	Ik ben te dik
23. Ik ben te klein	☐	☒	☐	Ik ben te groot

 Voor de lessen

 Na de lessen

 Gelijk gebleven

Zelfbeeldvragenlijst M.

In de groep

1. Ik heb veel vriendjes	☒	☒	☐	Ik heb weinig vriendjes
2. Ik speel veel samen	☒	☐	☐	Ik speel veel alleen
3. Ik vraag vaak of ik mag meespelen	☒	☒	☐	Ik vraag niet vaak of ik mag meespelen

Werkgedrag

4. Ik werk netjes	☒	☐	☐	Ik werk slordig
5. Ik vind de werkjes makkelijk	☒	☐	☐	Ik vind de werkjes moeilijk
6. Ik heb mijn werk snel klaar	☒	☐	☐	Ik krijg mijn werk niet af
7. Ik kan het alleen	☒	☐	☐	Ik heb veel hulp nodig
8. Ik kan meteen aan het werk	☒	☐	☐	Juf moet het nog een keer uitleggen
9. Ik kan lang doorwerken	☒	☐	☐	Ik vind het moeilijk om lang door te werken
10. Ik maak graag een toets	☒	☐	☐	Ik maak niet graag een toets
11. Ik steek vaak mijn vinger omhoog	☐	☒	☐	Ik steek niet vaak mijn vinger omhoog

12. Ik vraag bij moeilijke sommen extra hulp	☐	☒	☐	Ik vraag weinig hulp
13. Ik begin meteen zelf met mijn werk	☒	☐	☐	Ik kijk bij anderen hoe ze het werk maken
14. Als ik een goed cijfer haal voor een toets, komt dit door mijzelf	☒	☐	☐	Als ik een goed cijfer haal voor een toets, dan komt dit door iets anders
Gevoel				
15. Ik ben niet bang om iets fout te doen	☒	☐	☐	Ik ben bang om iets fout te doen
16. Ik ben rustig	☒	☐	☐	Ik ben zenuwachtig
17. Ik ben ontspannen	☒	☐	☐	Ik ben gespannen
18. Ik ben blij	☒	☐	☐	Ik ben verdrietig
19. Ik vind het leuk op school	☒	☐	☐	Ik vind het niet leuk op school
Zelfbeeld				
20. Ze vinden mij aardig	☒	☐	☐	Ze vinden mij niet aardig
21. Ik ben slim	☒	☐	☐	Ik ben dom
22. Ik ben te dun	☐	☒	☐	Ik ben te dik

23. Ik ben te klein

Ik ben te groot

 Voor de lessen

 Na de lessen

 Gelijk gebleven

Bijlage III: Volledige beschrijving uitgevoerde activiteiten.

Activiteit 1: Positieve eigenschappen.

Mijn eerste activiteit is een spel. In dit spel gooien de leerlingen een bal naar elkaar. Wie de bal vangt, noemt een positieve eigenschap van zichzelf of verzint een complimentje. We staan in een cirkel en de bal wordt rond gegooid naar een willekeurig gekozen leerling. Wie de bal krijgt, zegt zijn/haar eigen naam, voegt hier een positieve eigenschap aan toe of geeft zichzelf een complimentje. Bijvoorbeeld: "Ik ben Emine en ik ben een doorzetster!". De activiteit wordt net zolang gespeeld totdat alle kinderen geweest zijn. Daarna doe ik nog een variant. Hierbij moeten de kinderen de bal gooien en moeten ze het zinnetje: "Ik ben er trots op dat ik ..." aanvullen.

Nabespreking:

- ▶ Hoe was het om iets positiefs over jezelf te zeggen of om een complimentje te geven? Vind je het moeilijk om positieve eigenschappen van jezelf in de groep te vertellen?
- ▶ Had je het makkelijker gevonden om negatieve puntjes van jezelf te bedenken?
- ▶ Wat was makkelijk en wat was moeilijk?

Activiteit 2: Jij bent...

Ieder kind krijgt een blanco blad. Hierop zetten ze in het midden hun eigen naam. Het blad wordt doorgegeven aan alle kinderen. Iedereen schrijft er iets persoonlijks en positief op, iets over zijn/haar persoonlijkheid, uiterlijk, gedrag, interesses. Als alle leerlingen iets opgeschreven hebben over een ander, krijgt de betreffende leerling zijn blad terug.

Nabespreking:

- ▶ Vond je het moeilijk om iets positiefs over de ander op te schrijven?
- ▶ Welk complimentje vind je het fijnst?
- ▶ Welk gevoel geeft je dit blad vol mooie dingen?

Activiteit 3: Wie ben ik?

Ik ga met de kinderen in een kring zitten. Ik deel een aantal handspiegels uit en laat de kinderen zichzelf bekijken. Ik laat ze vertellen wat ze zien. Ik stel bij het gesprek de volgende vragen:

- ▶ Wat zie je aan jezelf?

- ▶ Wat kun je zeggen over jezelf, bijvoorbeeld je ogen of je haar?
- ▶ Wat kun je vertellen over je lichaam?
- ▶ Zijn er dingen hetzelfde bij andere kinderen?
- ▶ Wat kun je vertellen over je kleren?
- ▶ Hoe kun je nu zien dat jij het bent en niet iemand anders?

Nabespreking:

Ik bespreek met de kinderen het verloop van de activiteit, wat vonden ze moeilijk, wat vonden ze makkelijk, wat hebben ze ervan geleerd?

Activiteit 4: Ik teken mezelf!

Ik laat kinderen een tekening maken van zichzelf. Daarbij kunnen ze gebruik maken van de handspiegels. Voorafgaand aan het tekenen stel ik wat vragen, zoals:

- ▶ Wat zie je aan je neus, ogen of mond?
- ▶ Wat zie je in je mond?
- ▶ Wat zie je aan mij?
- ▶ Wat is er anders aan mij?
- ▶ Zijn er ook dingen die verschillen, maar die je niet kon tekenen?

Ik laat de kinderen na afloop alle tekeningen inleveren. Daarna gaan we in de kring zitten en kies ik een tekening uit. Ik stel de kinderen vragen als:

- ▶ Wie is dit?
- ▶ Waarom denk je dat?
- ▶ Waar kun je dat aan zien?
- ▶ Wat vind je aardig aan...?

Bijlage IV: Volledige evaluatie uitgevoerde activiteiten.

Activiteit 1: Positieve eigenschappen.

Ik had er bewust voor gekozen om te beginnen met een spelletje. De leerlingen zijn nog jong en door middel van deze werkvorm was de activiteit niet meteen heel serieus, maar wel effectief. Wat me opviel bij deze activiteit, is dat de kinderen heel veel verschillende dingen zeiden. Dus niet dat alle meisjes 'ik ben goed in dansen' zeiden en dat alle jongens voor voetbal kozen, maar dat er heel verschillende positieve eigenschappen werden gezegd. Dit varieerde van 'hardlopen' tot 'mama helpen thuis'. De kinderen waren niet bang om te spreken in de groep en ze luisterden met belangstelling naar elkaar.

Wat me opviel, is dat de kinderen heel goed wisten waar ze goed in waren. Er waren maar weinig kinderen die echt moesten nadenken over een positieve eigenschap. Nog mooier om te merken was, dat de leerlingen elkaar hielpen en aanvulden. Dus als een kind wat langer moest nadenken over zijn positieve eigenschap, dan waren er altijd wel kinderen die zeiden 'ik vind dat jij goed bent in...'. Dit vond ik ontzettend mooi om mee te maken!

Na de eerste ronde, heb ik een variatie gedaan. Omdat de activiteit zo goed ging, mochten de leerlingen elkaar nu een complimentje geven. Één kind gooide de bal naar een ander en die gaf hij/zij een complimentje. In het begin ging dit nog wat onwennig, maar na een paar keer hadden de leerlingen in de gaten wat er van ze verwacht werd. Er kwamen heel mooie complimentjes. Omdat ik de regel had dat een jongen naar een meisje moest gooien en vice versa, voorkwam ik dat een leerling naar zijn vriendje gooide. De kinderen moesten nu echt bewust naar een kind gooien wat ze zelf niet zouden kiezen, en dit zorgde voor mooie uitspraken. De mooiste die me bij is gebleven, is: 'Jij vind het altijd heel moeilijk om niet zo snel boos te worden, maar je probeert dit altijd wel heel goed'. Bij deze opmerking wordt echt benoemd wat iemand moeilijk vindt, maar dat er wel hard aan gewerkt wordt. Dit vind ik een ander soort boodschap dan als een leerling zegt 'jij kan mooi schrijven'.

Spontaan werd de activiteit afgesloten met een complimentje voor de juf van een van de kinderen, want ook zij verdiende een complimentje. Dit was natuurlijk een heel mooi gebaar! Uit de nabespreking kwam naar voren dat de kinderen deze activiteit als prettig hadden ervaren. Ze vonden het leuk om te vertellen waar ze goed in zijn, maar nog leuker vonden ze het om complimentjes van klasgenoten te krijgen.

Als ik kijk naar de opbrengst van deze activiteit, dan denk ik dat deze hoog is. De kinderen hadden al goed in beeld waar ze goed in waren en durfden dit ook uit te spreken in de groep. De kinderen die hier wat meer moeite mee hadden werden hierbij geholpen en dit zorgde voor een open sfeer. Ik vond het bijzonder om zo'n fijne activiteit te hebben in groep 3, ik had er minder van verwacht. Ik ben daarom ook erg benieuwd naar het verloop van de rest van de activiteiten!

Activiteit 2: Jij bent...

Deze activiteit deed ik een week na de eerste activiteit. Ik begon met terug te kijken op de eerste activiteit. Wat wisten de kinderen er nog van? Wat is ze bijgebleven? Het viel me op dat ze allemaal heel positief waren over de activiteit. Het was leuk om te horen waar je goed in was of om complimentjes van anderen te krijgen.

Ik vertelde dat ook deze activiteit in het teken stond van complimentjes krijgen. De kinderen kregen allemaal een blanco blad. In het midden schreven ze hun naam. Daarna begonnen ze met het opschrijven van een complimentje op het eerste blad. Zo ging dit door, totdat alle blaadjes die in het groepje waren een keer waren doorgegeven. Daarna haalde ik de blaadjes op en deelde ik ze willekeurig door de klas weer uit. Zo voorkwam ik dat de kinderen alleen iets opschreven van een groepsgeenootje, maar juist ook van een ander kind uit de klas. Omdat de kinderen nog niet zo netjes kunnen schrijven en hier dus veel ruimte voor nodig hebben, heb ik het bij twee rondes gelaten. De kinderen hadden dus ongeveer 7 complimentjes op hun blad staan. Ik haalde de blaadjes weer op en gaf ze terug aan de kinderen waar het blad van was. Het was mooi om de gezichtjes te zien toen ze het blad mochten omdraaien en lezen wat erop stond. Het kostte ze even wat moeite om dingen te lezen, maar als ze eenmaal wisten wat er op het blaadje stonden dan begonnen hun gezichtjes te stralen! Ik liet de kinderen even kijken wat er op hun blad en dat van anderen stond. Ook dit was mooi om mee te maken. Je zag kinderen elkaar opzoeken, vertellen wat er op hun blad stond en vragen wat er bij een ander op het blad stond. Er kwam meteen een prachtige opmerking van één van de kinderen, hij zei: 'ik ga dit blad boven mijn bed hangen!'. Ontzettend mooi om dit te horen natuurlijk.

Na het bekijken van elkaars blaadjes ben ik met de kinderen in de kring gaan zitten. Ik heb gepraat over wat er op de blaadjes stond, of ze het ermee eens waren en wat het mooiste complimentje was. Ze vonden het niet moeilijk om iets positiefs over de ander op te schrijven. Één leerling zei zelfs: 'Ik vond het juist moeilijk om er eentje te kiezen'. Ik kon merken dat ze echt heel serieus met deze opdracht bezig zijn geweest.

Toen ik vroeg welk gevoel dit blad hen gaf, zeiden de meeste kinderen dat ze het fijn vonden om te lezen wat klasgenootjes over hen dachten. Één leerling zei: 'Als ik een beetje verdrietig ben, kan ik daar dit blad kijken en dan wordt ik weer vrolijk'. Een heel mooie opmerking, die door meerdere kinderen werd beaamd.

Ik vond deze activiteit erg geslaagd. Ik denk dan ook dat ik deze zeker de komende jaren in alle groepen in ga zetten. Ik denk dat deze activiteit eigenlijk in elke groep welk uitgevoerd kan worden.

De opbrengst van deze activiteit is hoog. Het valt me op dat de kinderen uit mijn klas, ondanks dat ze nog best jong zijn, erg open staan voor dit soort activiteiten. Ze gaan er serieus mee om en proberen ook echt om iets bij te dragen aan de activiteit. Dit is erg mooi om te merken, het geeft me het gevoel of dat de dingen die ik nu met ze doe ook echt nut hebben. En dat is een gegeven wat ik graag wil bereiken! Op naar de volgende activiteit!

Activiteit 3: Wie ben ik?

Afgelopen week heb ik alweer de derde activiteit over zelfbeeld met de kinderen gedaan. Ik merkte dat het bij de kinderen ook wat doet, want toen ik met ze in de kring ging zitten, vroeg een leerling: 'Gaan we nu weer zo praten over jezelf en waar je goed in bent? Dat vind ik altijd zo fijn om te doen'. Ik vond dit natuurlijk een heel prettige opmerking, want zo kan ik merken dat het toch wat met de kinderen doet om hiermee bezig te zijn.

Ik had 4 spiegels, die ik telkens aan andere kinderen gaf. Als eerste mochten de kinderen die de spiegel hadden, kijken wat ze zagen in de spiegel. We noemden de uiterlijke kenmerken van elk kind op. Daarna kregen anderen de spiegels en mochten ze benoemen wat er speciaal was aan wat ze in de spiegel zagen. Een leerling noemde bijvoorbeeld hierbij zijn sproeten.

De spiegels werden weer doorgegeven en de kinderen mochten vertellen wat ze mooi vonden aan wat ze in de spiegel zagen. Ook hier kwamen mooie antwoorden voorbij, zoals de moedervlek op een wang. Weer kregen andere kinderen de spiegels en zij mochten vertellen wat ze minder mooi aan zichzelf vonden. Ik merkte dat het veel makkelijker was voor de kinderen om te vertellen wat ze minder mooi vonden dan wat ze mooi vonden. Hier heb ik dus even bij stil gestaan. Hoe kwam dit? De kinderen konden heel goed benoemen dat je veel meer kijkt naar de dingen die je niet zo mooi vind aan jezelf, dan naar de dingen die je juist wel mooi vind aan jezelf. Ook konden ze heel goed vertellen dat het eigenlijk veel beter is om naar je mooie dingen te kijken, dan naar je minder mooie dingen.

Nadat elk kind een spiegel had gehad, ging ik verder met een complimentenronde. Elke leerling in de kring kreeg een complimentje van zijn buurman/vrouw en moest ook een complimentje geven aan zijn andere buurman/vrouw. Zo gingen we de hele kring rond en kreeg iedereen een complimentje en moest iedereen een complimentje uitdelen. Dit ging geweldig. Ik merkte dat de kinderen echt bewust zochten naar iets wat speciaal was aan het kind waar ze een complimentje aan moesten geven. Er werd niet zomaar iets gezegd over mooie schoenen, maar juist over dat iemand altijd goed kan helpen met rekenen. Dit zijn nog redelijk algemene dingen, maar het viel me wel op.

De kinderen die moeite hadden met een complimentje te geven, werden hierbij geholpen door hun klasgenoten. 'Misschien kun je... of ik vind dat...', werd dan gezegd om een stap in de goede richting te geven. Dit vond ik heel mooi om mee te maken, je merkt dat de kinderen dus echt bewust nadenken over hoe ze iemand kunnen helpen hierbij.

Tijdens de evaluatie van deze activiteit, merkte ik dat de kinderen echt gegroeid zijn in het denken over zichzelf. Ze zijn zich bewust van waar ze goed in zijn en durven dit ook uit te spreken. Deze verandering vind ik erg positief, ik hoop dat ze dit ook vast blijven houden en erin doorgroeien.

De kinderen vonden de activiteit erg prettig. Ze gaven aan dat ze nu hebben gemerkt dat iedereen wel een ding minder mooi vind aan zichzelf. En ze merkten dat iets wat jij niet zo mooi vind aan jezelf, een ander juist weer wel heel mooi kan vinden. Dit konden ze ook zo benoemen. Sommige kinderen vonden het moeilijk om een complimentje te geven aan een ander, maar ze werden hierbij wel goed geholpen door hun klasgenoten. Doordat ieder kind een complimentje gaf en ontving, merkten ze dat het fijn is om een complimentje te krijgen en konden ze makkelijker een complimentje geven.

Ik heb er bewust voor gekozen om tijdens mijn activiteiten te werken met het geven en ontvangen van complimentjes. Ik heb gemerkt dat deze kleine zinnnetjes een groot effect kunnen hebben. Als de nadruk ligt op iets wat een kind goed kan of wat mooi is aan zichzelf, dan gaat een kind hier ook eerder zelf in geloven. En als dit gebeurt, komt dit het zelfbeeld ook ten goed. Als laatste hoop ik hiermee te bereiken dat een kind positiever over zichzelf en het algemeen gaat denken.

Ik ben erg benieuwd naar de volgende week. Dit is de laatste week dat ik met een activiteit aan de slag ga en daarna laat ik de kinderen uit de peergroup weer een vragenlijst invullen. Ik ben heel benieuwd of dat hier verandering in te merken is!

Activiteit 4: Ik teken mezelf!

Deze week heb ik de laatste activiteit rondom mijn onderzoek binnen de klas uitgevoerd. Deze laatste activiteit was ook weer erg geslaagd.

De kinderen kregen van mij een blanco blaadje. Ik vertelde ze dat ze zichzelf mochten tekenen. Ze mochten gebruik maken van de spiegels, zodat ze nog eens goed naar zichzelf konden kijken. De kinderen gingen erg enthousiast aan de slag. Ik zag kinderen echt goed gebruik maken van de spiegel, om zichzelf echt goed te bekijken en daarna te tekenen. Nadat de tekeningen af waren, zijn we in de kring gaan zitten.

Ik begon met een speelse inleiding. Ik hield een paar tekeningen omhoog en de kinderen mochten raden van wie de tekening was. Dit ging eigenlijk best goed. De kinderen keken eerst naar de tekening en je zag ze daarna de kring rondkijken. Als ik aan ze vroeg waaraan je kon zien wie het kind op de tekening was, konden ze dit goed verwoorden. Dingen als: 'Ze heeft blond haar', maar ook 'Haar lippen hebben dezelfde vorm als op de tekening' werden benoemd. Vooral zo'n laatste opmerking vond ik mooi om te horen. Je kunt hieruit opmaken dat de kinderen goed naar zichzelf hebben gekeken tijdens het tekenen, maar ook dat de kinderen in de kring elkaar goed bekeken voordat ze een antwoord gaven.

Nadat we een paar tekeningen hadden geraden, ben ik met de kinderen in gesprek gegaan. Ik vroeg ze wat ze speciaal aan zichzelf vonden. Ook bij deze vraag kwamen mooie antwoorden voorbij. Ik merkte dat de meeste kinderen heel bewust over deze vraag hadden nagedacht en dat ze ook een goed beeld hadden van wat ze speciaal aan zichzelf vonden. Het mooiste wat ik heb gehoord was: 'Ik vind het soms spannend om een nieuw werkje te gaan doen, maar ik probeer het wel altijd. Dat vind ik knap van mezelf!'. Ook de opmerking: 'Ik help mama altijd in het huis, zodat mama niet alles alleen hoeft te doen' vond ik mooi om te horen.

Het viel me op dat de kinderen wel gegroeid zijn in het benoemen van wat ze speciaal aan zichzelf vonden. Tijdens de eerste activiteit heb ik zo'n soort vraag ook gesteld en toen werd er vooral benoemd waar ze goed in waren. Dus op deze vraag kreeg ik vooral de antwoorden voetbal, dansen, tekenen, enzovoorts. Nu bij de vierde activiteit, merkte ik dat de kinderen anders op deze vragen reageerden. Ze konden echt iets benoemen wat bij hun karakter hoorde. Dit vond ik erg prettig om op te merken, omdat ik hieraan kon merken dat dit waarschijnlijk een effect is van mijn activiteiten.

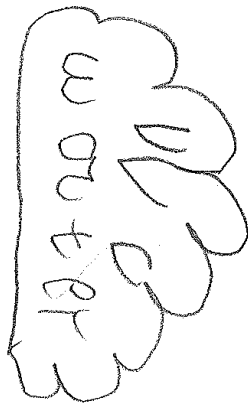
Daarna stelde ik ze de vraag wat er allemaal verschillend is aan de kinderen in de kring. Eerst werden de uiterlijke kenmerken genoemd, daarna de innerlijke kenmerken. Iedereen is anders,

ziet er anders uit, praat anders, heeft andere kleren aan en is helemaal anders, waren vooral de antwoorden op deze vraag. Zo zei één leerling: 'Ik kan snel boos worden als iets niet lukt, terwijl M. dan heel rustig blijft en het aan de juf gaat vragen'. Een prachtige opmerking!

Ik ben erg blij met de uitvoering van deze laatste activiteit. Het was een mooie afsluiting van de activiteiten die ik rondom mijn onderzoek heb uitgevoerd!

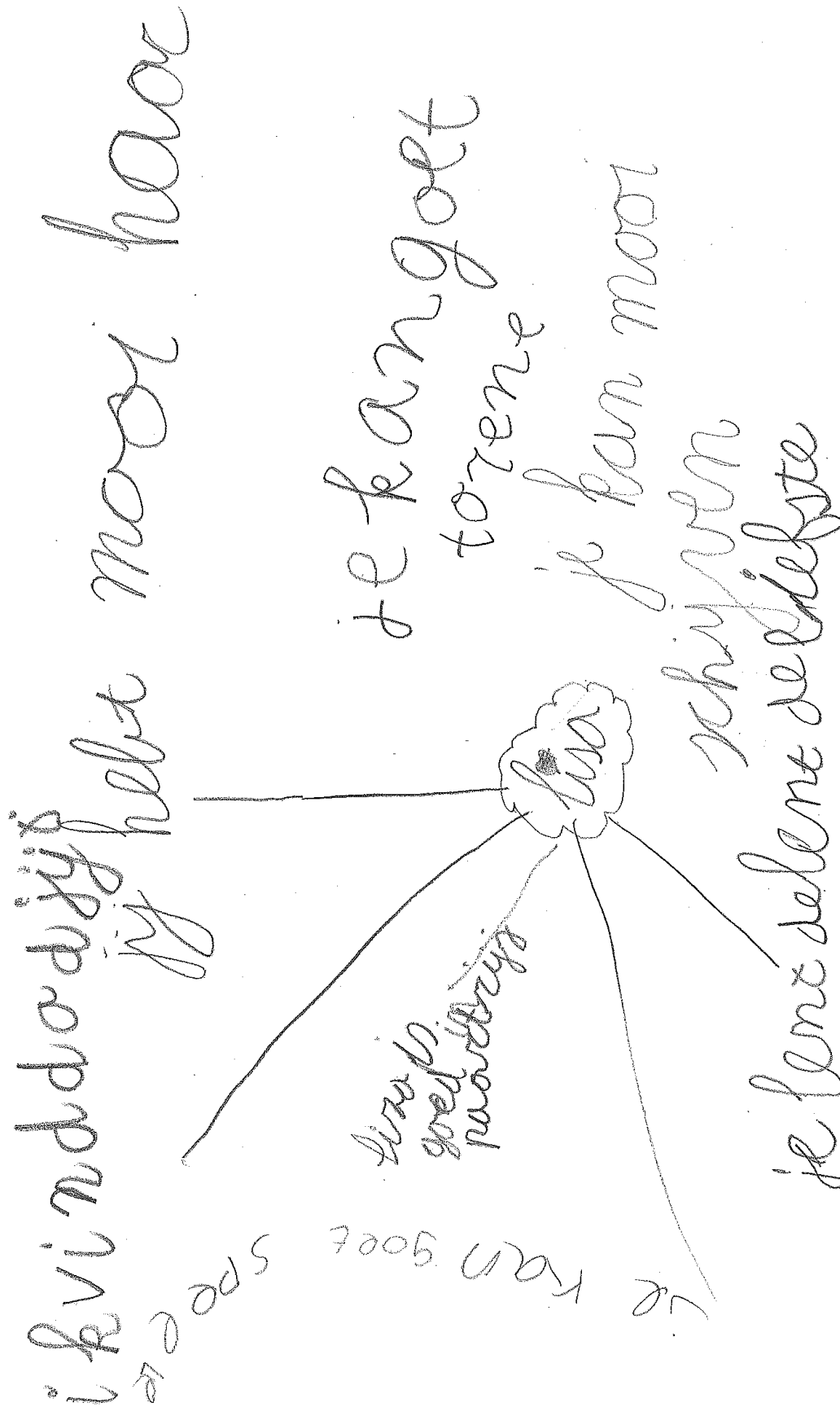
Bijlage V: Complimentenbladen.

heef moien beken van
oe wot kan ik oet
oe

je kan goet beken
je kan goet beken
dansen
oet wot
oet wot

♡♡
ik windju lief
ij hebt een
mooien
wegt in
Melle is lant de lufste
kan goed kleson
Je kan goet leere
kan goet in danson
rijven

Bijlage VI: Tekeningen van jezelf.

